

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Кафедра цивільного права № 2

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЧАСТИНА 1)»**

Харків – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**Кафедра цивільного права № 2
Електронне видання**

**НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
З ОBOB'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЧАСТИНА 1)»**

для студентів 2 курсу денної форми навчання
(першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»
освітньо–професійної програми «Право»)

*Затверджено на засіданні кафедри
цивільного права № 2
17 лютого 2023 р., протокол № 6*

Харків – 2023

Навчально – методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)». для студентів 2 курсу денної форми навчання (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» освітньо – професійної програми «Право») / уклад.: В. Л. Яроцький, В. В. Надьон, Ю. М. Філонова та ін. Харків : Нац. юрид. ун–т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 169 с.

У к л а д а ч і : В. Л. Яроцький (Вступ, теми 1, 8 у співавтор., словник основних термінів у співавтор, критерії оцінювання знань і умінь студентів у співавтор.), В. В. Надьон (теми 5, 20, 21, 22), Ю. М. Філонова (теми 1, 8 у співавтор., словник основних термінів у співавтор, критерії оцінювання знань і умінь студентів у співавтор.)

Т. І. Бровченко (тема 7 у співавтор., тема 18)

А. Г. Бірюкова (тема 19)

О. В. Даниленко (тема 2, тема 8 у співавтор., тема 23)

А. М. Євков (теми 25, 26)

К. Ю. Іванова (теми 10 (у співавтор.), 11)

Г. В. Колісникова (теми 13, 14)

В. М. Крижна (теми 27, 28)

К. О. Маслова – Юрченко (тема 16)

Т. О. Музика (теми 9, 12)

В. Ф. Піддубна (теми 3, 4, 15, тема 7 (у співавтор.))

О. О. Рубан (тема 24)

О. Е. Сімсон (тема 29)

Є. О. Тупицька (тема 10 (у співавтор.))

О. А. Явор (теми 6, 17)

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	9
Програма навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)» (витяг).....	11
Список літератури, нормативно–правових актів та інтернет –ресурсів до всіх тем.....	21
Тема 1. Цивільне право – галузь приватного права.....	23
Тема 2. Джерела цивільного права.....	28
Тема 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн.....	33
Тема 4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна.....	35
Тема 5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин.....	37
Тема 6. Фізична особа як суб’єкт цивільних правовідносин.....	40
Тема 7. Юридична особа як суб’єкт цивільних правовідносин.....	47
Тема 8. Об’єкти цивільних прав.....	57
Тема 9. Особисті немайнові права.....	65
Тема 10. Правочини.....	70
Тема 11. Представництво.....	80
Тема 12. Здійснення суб’єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов’язків. Захист цивільних прав (інтересів).....	85
Тема 13. Цивільно–правова відповідальність.....	89
Тема 14. Строки та терміни у цивільному праві Позовна давність.....	92
Тема 15. Загальна характеристика речового права та права власності.....	94
Тема 16. Набуття та припинення права власності.....	98
Тема 17. Право спільної власності.....	104
Тема 18. Захист права власності.....	108
Тема 19. Речові права на чуже майно.....	111
Тема 20. Загальні положення про спадкування.....	115
Тема 21. Спадкування за заповітом.....	119
Тема 22. Спадкування за законом.....	124
Тема 23. Здійснення спадкових прав.....	127
Тема 24. Спадковий договір.....	131

Тема 25. Загальна характеристика права інтелектуальної власності.....	135
Тема 26. Авторське право та суміжні права.....	137
Тема 27. Патентне право.....	142
Тема 28. Правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.....	146
Тема 29. Інші види прав інтелектуальної власності.....	152
Словник основних термінів.....	155
Поточний контроль знань студентів.....	160
Критерії оцінювання результатів навчання	161
Програмні запитання з навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)».....	165

Вступ

Цивільне право є однією з фундаментальних галузей приватного права України. Навчальна дисципліна «Цивільне право (частина 1)» передбачає вивчення питань про предмет і метод цивільного права, його систему і джерела; загальних положень цивільного права, зокрема про цивільні правовідносини, фізичних і юридичних осіб та інших учасників цивільних відносин, об'єкти цивільних прав, правочини, відносини представництва, строки та терміни, здійснення та захист цивільних прав, виконання цивільних обов'язків, цивільно–правову відповідальність, а також засвоєння положень таких підгалузей як речове право, право інтелектуальної власності, спадкове право.

Вивчення цих питань сприяє усвідомленню майбутніми фахівцями змісту норм цивільного права, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини) між фізичними та юридичними особами, а також іншими їх учасниками: державою Україна, АРК, територіальними громадами, іноземними державами та іншими публічно–правовими утвореннями; зростанню ролі сфери приватноправового регулювання в умовах євроінтеграційних процесів.

Метою навчальної дисципліни є не тільки вивчення положень чинних нормативно–правових актів, а й ознайомлення із сучасною практикою їх застосування, засвоєння термінологічного правового інструментарію, набуття навичок тлумачення чинного цивільного законодавства України, розуміння загальних засад правового регулювання, що має наразі істотне значення, зважаючи на чинні процеси рекодифікації цивільного законодавства України та його гармонізації з європейським правом. Тому під час курсу проводяться такі форми навчальної роботи, як лекції, практичні заняття, колоквиуми, модельні судові засідання, презентації, індивідуальні науково–дослідні проекти, тестування, вікторини, інші форми групової та самостійної роботи студентів. Методичне забезпечення курсу становлять програма навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)», НЕІК «Цивільне право (частина 1)» завдання до практичних занять та самостійної

роботи для студентів II курсу, завдання для індивідуальної роботи студентів, тести тощо.

Під час засвоєння навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)» студенти повинні:

Знати:

- історію становлення, сучасні джерела та етапи розвитку цивільного права України, основні інститути цивільного права України;
- проблеми науки цивільного права та тенденції її розвитку та модернізації;
- місце цивільного права в системі права України;
- поняття та елементи цивільних правовідносин;
- правовий режим окремих об'єктів цивільних прав;
- коло та специфіку статусу окремих учасників цивільних правовідносин;
- механізми набуття, здійснення, переходу та захисту суб'єктивних цивільних прав та реалізації законних інтересів, а також виконання цивільних обов'язків;
- порядок укладення та виконання, умови чинності та наслідки недійсності правочинів;
- інститут представництва;
- інститути права власності та інших речових прав;
- право інтелектуальної власності;
- основні положення спадкового права України
- порядок набуття, здійснення та захисту особистих немайнових прав;
- правовий режим інформації;
- поняття та особливості цивільно-правової відповідальності.

Уміти:

- формувати мотивовану позицію щодо обґрунтованості майнових чи немайнових вимог у спорах, що виникають із цивільно-правових відносин;
- неупереджено оцінювати пропозиції до вдосконалення чинного цивільного законодавства України, виокремлюючи переваги та недоліки запропонованих нововведень;

- правильно використовувати практику ЄСПЛ та правові позиції Верховного суду у процесі застосування норм цивільного права;
- планувати та організовувати власне дослідження доктринальних проблем цивільного права України;
- виявляти й аналізувати актуальні тенденції судової практики щодо різних категорій цивільних справ;
- ефективно працювати із Єдиним державним реєстром судових рішень та іншими базами даних («Суд на долоні», «База правових позицій» тощо) і знаходити релевантну судову практику у цивільних справах;
- володіти навичками роботи із доктринальними джерелами цивільного права України;
- виявляти прогалини чи колізії в чинному цивільному законодавстві України і пропонувати шляхи їхнього подолання чи вирішення;
- уміти застосовувати інструментарій цивільного права для захисту фундаментальних прав людини і основоположних свобод;
- приймати неупереджені, самостійні та юридично обґрунтовані рішення у справах, що виникають із цивільних правовідносин;
- зважувати аргументи протилежних сторін цивільно-правового спору з метою ухвалення законного та обґрунтованого рішення.

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни «Цивільне право (частина 1)» і сприяє поглибленню й розширенню знань студентів.

Самостійна робота студентів здійснюється у таких формах:

- опрацювання нової наукової та навчальної літератури, актів цивільного законодавства України;
- виконання практичних завдань, самотестування;
- написання есе та рефератів за вузькоспеціальною проблематикою;

- опублікування тез наукових доповідей (повідомлень) для науковопрактичних конференцій;
- підготовка наукових статей;
- участь у конкурсах студентських наукових праць;
- підготовка до практичних занять, колоквіумів і тестування;
- підготовки та проведення модельного (навчального) судового засідання з розгляду цивільної справи;
- складання термінологічних словників;
- викладач за погодженням з кафедрою та врахуванням побажань студентів може запроваджувати інші форми індивідуальної роботи студентів.

Оцінювання результатів засвоєння навчальної дисципліни «Цивільне право (Частина 1)» передбачає проведення поточного (ПМК) й підсумкового контролю (ПКЗ) і здійснюється на основі накопичувальної бально–рейтингової системи. Підсумковою формою контролю знань студентів є іспит, який має на меті перевірити рівень засвоєння теоретичних знань, вміння застосовувати ці знання при вирішенні конкретних практичних завдань.

**ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН
ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ**

№ з/п	Назва теми лекції, семінарського і практичного заняття	Обсяг у годинах			
		Усього	Зокрема		
			Лекції	Практичні заняття, семінарські заняття, колоквиуми тощо	Самостійна робота
I СЕМЕСТР					
	Модуль 1. Загальні положення цивільного права				
1	Цивільне право – галузь приватного права	8	2	2	4
2	Джерела цивільного права	6	–	2	4
3	Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн	4	–	–	4
4	Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна	4	–	–	4
5	Поняття, зміст та види цивільних правовідносин	4	–	–	4
6	Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	12	4	4	4
7	Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин	12	4	4	4
8	Об'єкти цивільних прав	12	4	4	4
9	Особисті немайнові права	4	–	–	4
10	Правочини	12	4	4	4
11	Представництво	8	2	2	4
Разом за I семестр		86	20	22	44
II СЕМЕСТР					

	Модуль 2. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав. Речові права. Спадкове право. Право інтелектуальної власності				
12	Здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав	6	2	2	2
13	Цивільно – правова відповідальність	6	2	2	2
14	Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність	6	2	2	2
15	Загальна характеристика речового права та права власності	6	2	2	2
16	Набуття та припинення права власності	6	2	2	2
17	Право спільної власності	6	2	2	2
18	Захист права власності	6	2	2	2
19	Речові права на чуже майно	4	–	–	4
20	Загальні положення про спадкування	6	2	2	2
21	Спадкування за заповітом	6	2	2	2
22.	Спадкування за законом	4	–	–	4
23	Здійснення спадкових прав	6	–	2	4
24	Спадковий договір	6	–	–	4
25	Загальна характеристика права інтелектуальної власності	6	2	2	2
26	Авторське право та суміжні права.	4	2	2	4
27	Патентне право	2	–	2	2
28	Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	6		2	4
29	Інші види прав інтелектуальної власності	4	–	–	4
Разом за II семестр		94	22	26	46
Усього годин / кредитів ECTS		180/6,0	42	48	90

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО (ЧАСТИНА 1)»

витяг

Модуль 1. Загальні положення цивільного права

Цивільне право – галузь приватного права. Об’єктивність поділу права на приватне і публічне. Поняття цивільного права як приватного права. Предмет та метод цивільного права. Функції цивільного права. Принципи цивільного права. Система цивільного права.

Джерела цивільного права. Поняття та види джерел цивільного права. Поняття та види актів цивільного законодавства. Конституція України як основа цивільного законодавства. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного законодавства. Закони України як акти цивільного законодавства України. Регулювання цивільних відносин актами Президента України. Постанови Кабінету Міністрів України як акти цивільного законодавства. Особливості актів інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим, що регулюють цивільні відносини. Забезпечення верховенства норм Цивільного кодексу України. Цивільно–правовий договір як джерело цивільного права. Акти цивільного законодавства і цивільно–правовий договір. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Звичаї як джерела цивільного права. Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб. Аналогія закону та аналогія права. Тлумачення цивільно–правових норм. Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин.

Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн. Основні цивільно–правові системи світу. Романо–германська (континентальна) цивільно–правова система. Англо–американська цивільно–правова система. Інші цивільно–правові системи світу.

Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна.

Поняття, предмет та методи цивільного права як науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Поняття, зміст та види цивільних правовідносин. Поняття цивільного правовідношення. Елементи цивільного правовідношення. Суб'єкти цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття та зміст суб'єктивних прав та обов'язків. Види цивільних правовідносин. Речові, зобов'язальні та корпоративні правовідносини. Абсолютні та відносні правовідносини. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичні факти. Дії та події. Юридичні (фактичні) склади.

Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Поняття фізичної особи. Цивільна правоздатність фізичної особи. Виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи. Обсяг цивільної правоздатності фізичної особи. Нікчемність правочинів та недійсність актів, що обмежують можливість фізичної особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки. Співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права. Цивільна дієздатність фізичної особи та її обсяг. Повна, часткова та неповна цивільна дієздатність фізичної особи. Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи. Визнання фізичної особи недієздатною. Опіка та піклування. Місце проживання фізичної особи та його цивільно–правове значення. Підстави, порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою. Акти цивільного стану. Фізична особа – підприємець. Принципи та умови здійснення підприємницької діяльності фізичною особою. Цивільно–правова відповідальність фізичної особи–підприємця. Управління майном, що використовується для підприємницької діяльності органом опіки та піклування. Банкрутство фізичної особи–підприємця.

Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Поняття юридичної особи приватного права та її ознаки. Класифікація юридичних

осіб. Створення юридичної особи. Установчі документи юридичних осіб. Державна реєстрація юридичних осіб. Індивідуалізація юридичної особи. Місцезнаходження юридичної особи. Найменування юридичної особи. Комерційне (фірмове) найменування підприємницьких товариств. Використання юридичними особами торговельних марок та географічних зазначень товарів (продукції), послуг, робіт, які вони випускають, надають, виконують. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб. Органи юридичної особи та їх види. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Товариства та установи. Підприємницькі товариства. Господарське товариство та його види. Повні та командитні товариства. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Акціонерні товариства. Створення господарських товариств однією особою. Виробничий кооператив. Непідприємницькі товариства та їх види. Правовий статус установ. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб. Припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділ та перетворення). Припинення юридичної особи у формі ліквідації. Добровільний порядок ліквідації юридичної особи. Припинення юридичної особи у формі ліквідації через процедуру банкрутства. Виділ юридичної особи.

Об'єкти цивільних прав. Поняття та види об'єктів цивільних прав. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав. Речі як об'єкти цивільних прав, та їх класифікація. Речі, що знаходяться у вільному обороті, обмежені в обороті та вилучені з обороту. Рухомі та нерухомі речі. Речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками. Споживні та неспоживні речі. Подільні та неподільні речі. Складові частини речі та складна річ. Головна річ та її приналежність. Продукція, плоди та доходи. Майно. Підприємство (єдиний майновий комплекс). Гроші. Валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Цінні папери та їх ознаки. Групи та види цінних паперів. Пайові, боргові, товаророзпорядчі, похідні, іпотечні та приватизаційні цінні папери.

Оборотоздатність цінних паперів. Цінні папери на пред'явника, іменні та ордерні цінні папери. Порядок передачі прав за цінними паперами. Документарні та бездокументарні цінні папери. Дії та послуги як об'єкти цивільних правовідносин. Нематеріальні блага: результати інтелектуальної, творчої діяльності людини, інформація. Особисті немайнові блага фізичної особи.

Особисті немайнові права. Поняття, ознаки і класифікація особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Особисті немайнові права юридичних осіб. Обмеження особистих немайнових прав. Здійснення та захист особистих немайнових прав.

Правочини. Поняття правочину та його ознаки. Види правочинів. Односторонні, двохсторонні та багатосторонні правочини. Оплатні та безоплатні правочини. Каузальні та абстрактні правочини. Умовні правочини та їх види. Фидуціарні правочини. Біржові правочини. Умови дійсності правочинів. Законність змісту правочину. Здатність осіб до вчинення правочину. Відповідність волі та волевиявлення. Обов'язкова спрямованість правочину на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. Форма вчинення правочину, її види. Захист прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей при вчиненні правочину їх батьками (усиновлювачами). Презумпція правомірності правочину. Місце вчинення правочину. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Поняття та види недійсних правочинів. Нікчемні та оспорювані правочини. Правові наслідки недійсності правочину. Момент, з якого правочин вважається недійсним. Правові наслідки недійсності окремих частин правочину.

Представництво. Поняття та види представництва. Значення інституту представництва. Підстави виникнення представництва та його види. Представництво за законом. Представництво на підставі акту органу

юридичної особи. Договірне представництво. Представництво за довіреністю. Комерційне представництво. Передоручення. Повноваження представника. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Поняття і види довіреності. Форма та строк довіреності. Довіреність юридичної особи. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.

Модуль 2. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав. Речові права. Спадкове право. Право інтелектуальної власності.

Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів. Поняття здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків. Межі здійснення цивільних прав. Зловживання правом. Виконання цивільних обов'язків. Право на захист цивільних прав та інтересів. Захист цивільних прав та інтересів судом. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Захист цивільних прав нотаріусом. Самозахист суб'єктивних цивільних прав та інтересів. Визнання незаконним правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Цивільно–правова відповідальність. Поняття, ознаки та функції цивільно–правової відповідальності. Види та форми цивільно–правової відповідальності. Підстави та умови цивільно–правової відповідальності. Протиправність діяння. Шкода: майнова (збитки) та моральна (немайнова). Причинний зв'язок між протиправним діянням особи і шкодою. Вина. Цивільно–правова відповідальність незалежно від наявності вини. Підстави звільнення від цивільно–правової відповідальності.

Строки та терміни у цивільному праві. Позовна давність. Поняття строку та терміну. Визначення строку та терміну. Види цивільно–правових

строків та термінів. Початок перебігу та закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку. Поняття, значення і види дії позовної давності. Зміна тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності. Початок перебігу, зупинення і переривання позовної давності. Перебіг позовної давності у разі залишення позову без розгляду. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності. Поновлення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Загальна характеристика речового права та права власності.
Загальна характеристика речового права. Види речових прав. Власність і право власності. Поняття права власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Суб'єкти права власності. Право власності Українського народу. Публічна і приватна власність. Поняття права приватної власності. Фізичні та юридичні особи як суб'єкти права приватної власності. Об'єкти права власності. Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Самочинне будівництво. Житло як об'єкт права власності. Зміст права власності. Правомочності власника. Обов'язки власника. Загальні засади здійснення права власності. Межі права власності та підстави його обмеження.

Набуття та припинення права власності. Поняття і види підстав набуття права власності: первісні та похідні, загальні та спеціальні. Набуття права власності: юридичною особою публічного права; добросовісним набувачем на майно, відчужене особою, яка не мала на це право; на новостворене майно; на перероблену річ; на безхазяйну річ; на рухому річ, від якої власник відмовився; на знахідку; на бездоглядну домашню тварину; на скарб; шляхом привласнення загальнодоступних дарів природи; за набувальною давністю; в результаті приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності. Момент набуття права власності. Момент набуття права власності за договором. Правовстановлюючі документи. Підстави припинення права власності.

Відчуження власником свого майна. Відмова власника від права власності. Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати. Припинення права власності внаслідок знищення майна. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Викуп пам'яток культурної спадщини. Реквізиція. Конфіскація. Інші підстави припинення права власності.

Право спільної власності. Поняття та види права спільної власності. Право спільної часткової власності. Порядок визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Тягар утримання майна, що є у спільній частковій власності, та визначення приналежності плодів, продукції і доходів від його використання. Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Поділ майна, що є у спільній частковій власності. Право спільної сумісної власності та його здійснення. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Захист права власності. Загальні засади захисту права власності. Речово-правові способи захисту права власності. Витребування майна від особи, яка незаконно заволоділа ним (віндикаційний позов), та розрахунки при цьому. Особливості витребування майна від добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності. Визнання незаконним правового акту, що порушує право власності. Особливості відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у

зв'язку із зниженням їх цінності. Zobov'язально–правові способи захисту права власності.

Речові права на чуже майно. Загальна характеристика речових прав на чуже майно, їх види. Право володіння чужим майном: суб'єкти, підстави виникнення та припинення. Обов'язок недобросовісного володільця щодо повернення майна особі, яка має на нього право власності чи інше право, або яка є добросовісним володільцем. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут). Суб'єкти, об'єкти, види та зміст сервітуту, порядок його встановлення та припинення. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Підстави виникнення та припинення. Строк договору про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб, та землекористувача. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою. Поняття та підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови, та землекористувача. Підстави та правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою для забудови.

Загальні положення про спадкування. Поняття та види спадкування. Відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини. Спадкоємці. Право на спадкування, усунення від права на спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки осіб, які не входять до складу спадщини. Особливості спадкування окремих об'єктів: прав на земельну ділянку, частки у праві спільної сумісної власності; права на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві; права на одержання страхових виплат (страхового відшкодування); права на вклад у банківських (фінансових) установах; права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки.

Спадкування обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) та моральну шкоду, яка була завдана спадкодавцем. Спадкування прав та обов'язків за договором оренди житла з викупом. Обов'язок спадкоємців відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця.

Спадкування за заповітом. Поняття заповіту та право на заповіт. Види заповіту: заповіт з умовою, заповіт подружжя, секретний заповіт. Форма заповіту. Права заповідача. Заповідальний відказ. Покладення. Встановлення сервітуту у заповіті. Право на обов'язкову частку у спадщині. Підпризначення спадкоємця. Скасування та зміна заповіту. Недійсність заповіту. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Виконання заповіту.

Спадкування за законом. Поняття спадкування за законом і коло спадкоємців за законом. Черговість спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Спадкування за правом представлення. Розмір частки у спадщині спадкоємців за законом.

Здійснення спадкових прав. Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Поняття і строки прийняття спадщини. Наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Спадкова трансмісія. Відмова від прийняття спадщини. Відповідальність спадкоємців за борги спадкодавця. Відшкодування витрат, які падають на спадкоємця. Охорона спадкового майна та управління ним. Оформлення права на спадщину. Відумерлість спадщини.

Спадковий договір. Поняття, предмет та форма спадкового договору. Сторони в договорі, їх права і обов'язки. Забезпечення виконання та розірвання спадкового договору.

Загальна характеристика права інтелектуальної власності. Поняття права інтелектуальної власності та його загальна характеристика. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові

права інтелектуальної власності. Перехід майнових прав інтелектуальної власності до інших осіб. Строки чинності прав інтелектуальної власності. Способи захисту права інтелектуальної власності судом.

Авторське право і суміжні права. Поняття авторського права. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Співавторство. Виникнення авторського права. Особисті немайнові та майнові права автора, строки їх чинності та наслідки припинення. Поняття і види суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Порухення авторських і суміжних прав, порядок і способи їх захисту.

Патентне право. Поняття патентного права. Винахід, корисна модель, промисловий зразок як об'єкти патентного права. Суб'єкти патентного права. Патент та його види. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок, строки їх чинності. Підстави та правові наслідки припинення чинності патенту та визнання його недійсним. Право попереднього користувача на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Право інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Поняття комерційного (фірмового) найменування. Поняття торговельної марки. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення та його зміст. Суб'єкти права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Набуття та строк чинності права інтелектуальної власності на географічне зазначення.

Інші види прав інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття, на компонування інтегральної мікросхеми, на раціоналізаторську пропозицію, на сорт рослин, породу тварин, на комерційну таємницю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ, НОРМАТИВНО–ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ІНТЕРНЕТ–РЕСУРСІВ ДО ВСІХ ТЕМ

Цивільне право : підручник: у 2 т. В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо–Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.

Цивільне право (частина загальна). Курс лекцій : навч. посіб. / за ред. І. Спасибо–Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. 448 с.

Майданик Р. А. Речове право: підручник. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.

Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків: Право, 2017. 808 с.

Цивільний кодекс України: науково–практичний коментар. Т. 2: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І. В. Спасибо–Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2021. 784 с. (Серія «Коментарі та аналітика»).

Цивільне право України. Загальна частина. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. К., Юрінком Інтер, 2017. 976 с.

Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія. К: Алерна. 2016. 226 с.

Оновлення Цивільного кодексу України : формування підходів:колективна монографія. За ред. А. С. Довгерта, Є. О. Харитонова. Одеса : Гельветика, 2020. 674 с.

Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку: монографія. Р. О. Стефанчук та ін.; редкол.: О. В. Петришин та ін.; Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2021. 678 с.

Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Акад. прав. наук України ; редкол. В. Тацій (голова редкол.) [та ін.]. Харків : Право, 2008. Т. 3 : Цивільно–правові науки. Приватне право. За заг. ред. Н. С. Кузнецової. 640 с.

Рекодифікація цивільного законодавства України : виклики часу: монографія. За заг. ред. Н.С. Кузнецової. 2–ге вид., доп. і перероб. Одеса : Гельветика, 2022. 908 с.

Науково–практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця; [наук. ред. М. М. Хоменко]. 6–те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. 1. 747 с.

Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435–15#Text>.

Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436–15#Text>.

Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 р. № 2947–III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947–14#Text>.

Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. в ред. Закону України від 03.10.2017 р. № 2147–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/>.

Офіційний веб-портал Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>.

Офіційний веб-портал Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/>.

Офіційний веб-портал Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/

Офіційний веб-портал Міністерства юстиції України. URL: [https://minjust.gov.ua/ a.](https://minjust.gov.ua/)

Тема 1. Цивільне право – галузь приватного права

(питання для обговорення)

1. Поділ вітчизняного права на приватне і публічне.
2. Місце і роль цивільного права в системі права України.
3. Розвиток вітчизняного цивільного права у напрямку інтеграції з правовими системами окремих країн Європейського Союзу та з урахуванням приписів Директив ЄС.
4. Поняття цивільного права як галузі приватного права.
5. Предмет цивільного права.
6. Диспозитивний метод регулювання цивільних відносин та чинники, що його зумовлюють.
7. Принципи цивільного права.
8. Функції цивільного права.
9. Система цивільного права.

Завдання

1. У лютому 2020 року ПАТ «УкрІнвест» звернулося до суду з позовом до приватного виконавця округу м. Харкова Стешенка про стягнення безпідставно набутих коштів та відсотків за безпідставне володіння цими коштами. В обґрунтування своїх вимог позивач посилався на те, що 21 листопада 2018 року відповідачем відкрито виконавчі провадження № 1 (далі – ВП) та ВП № 2 про стягнення з ПАТ «УкрІнвест» на користь ПП «Харківська лоза» коштів у сумі 24 000 000 грн. та у розмірі 400 000 грн. відповідно. 10 листопада 2018 року у ВП № 1 приватним виконавцем округу м. Харкова Стешенком винесена постанова про стягнення з ПАТ «УкрІнвест» основної винагороди у розмірі 2 000 000 грн. та постанова про об'єднання виконавчих проваджень ВП № 1 та 2 у зведене виконавче провадження ЗВП № 2. Постановою приватного виконавця від 16 січня 2019 року повернуто виконавчий документ стягувачу без виконання. У подальшому стягувач ПП «Харківська лоза» звернувся до іншого приватного виконавця – Волошко із заявою про виконання судового наказу про стягнення коштів з боржника ПАТ «УкрІнвест». 13 березня 2019 року постановою приватного виконавця Волошко завершено ВП № 3 внаслідок повного виконання рішення суду та стягнення основної винагороди приватного виконавця. Проте у липні 2019 року приватний виконавець округу м. Харкова Стешенко звернувся до приватного виконавця виконавчого округу м. Харкова Павлюченка із заявою про відкриття виконавчого провадження щодо стягнення з ПАТ «УкрІнвест» суми основної винагороди у розмірі 2 000 000 грн. Приватним виконавцем Павлюченком стягнуто з ПАТ «УкрІнвест» на користь Стешенка грошові кошти у розмірі 2 000 000 грн.

(винагорода приватного виконавця). Посилаючись на те, що вказані кошти у вигляді винагороди приватного виконавця Стешенко набув безпідставно, ПАТ «УкрІнвест» просить стягнути їх з останнього на підставі статті 1212 ЦК України, а також відсотки за користування грошовими коштами. Суд дійшов висновку, що відносини, що виникли між ПАТ «УкрІнвест» та приватним виконавцем Стешенком, мають адміністративно-правовий характер, оскільки ПАТ «УкрІнвест» оспорує отримання відповідачем коштів у вигляді основної винагороди за вчинення виконавчих дій приватним виконавцем і у зв'язку з цим у відкритті провадження у справі відмовив.

Проаналізуйте суб'єктний склад спору, предмет позову та характер спірних правовідносин. Чи правильний висновок зробив суд ?

2. У березні 2020 року ТОВ «Медіапростір Україна» (далі – Позивач) звернулось до суду з позовом до фізичної особи Коротенка (далі – Відповідач) про стягнення заборгованості. Позовна заява мотивована тим, що 19 липня 2016 року між сторонами укладено угоду про припинення трудового договору на підставі пункту 1 статті 36 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП). За домовленістю сторін Позивач здійснив оплату Відповідачу його особистого навчання в сумі 500 000 грн., що на дату укладення угоди складало 50 000 Євро. Разом із тим, відповідно до пункту 1.2.3. угоди про припинення трудового договору за угодою сторін Відповідач зобов'язався протягом двох років з дати звільнення з роботи надати Позивачу документи, що підтверджують оплату відповідачем особистого навчання у розмірі, що не є меншим ніж 42 500 Євро в еквіваленті до гривні України по курсу НБУ на дату такої оплати. Якщо Відповідач не надасть зазначені документи у вказаний у пункті 1.2.3. угоди строк (до 19 липня 2016 року), він зобов'язаний повернути позивачу усі грошові кошти, надані йому за пунктом 1.2.3. угоди протягом п'яти робочих днів з дати відповідної вимоги Позивача.

17 листопада 2017 року Позивач звернувся до Відповідача із вимогою про повернення цільової виплати в сумі 502 600 грн. протягом п'яти робочих днів з дати вимоги. Відповідач лист отримав, проте вимогу не виконав та не надав документи, що підтверджують оплату ним особистого навчання. Також Позивач вважає, що між сторонами фактично виникли відносини позики, які врегульовані нормами параграфу 1 Глави 71 Цивільного кодексу України, в зв'язку із чим Позивач вважає, що з Відповідача підлягають стягненню також 30 000 грн. на рівні облікової ставки НБУ за період з 25 листопада 2017 року по 9 березня 2020 року. Посилаючись на викладене ТОВ «Медіа простір Україна» просить суд стягнути з Коротенка суму боргу разом з інфляційними втратами в сумі 500 000 грн., 20 000 грн. трьох процентів річних, суму доходу, якій міг отримати Відповідач в сумі 100 00 грн. та 110 000 грн. процентів.

Яке рішення має винести суд ? Проаналізуйте правову природу відносин, що виникли між ТОВ «Медіа простір Україна» та фізичною

особою Коротенком. Чи підлягає застосуванню для регулювання вказаних відносин ст. 130 КЗпП та ст. 233 КЗпП ?

3. У вересні 2019 року Роєнко Оксана звернулася до суду з позовом, у якому просила визнати недійсним договір оренди нежитлового приміщення (складу) від 20 травня 2015 року укладений між Роєнко Степаном та Гуцуляк Андрієм. Роєнко Оксана зазначила, що її син Роєнко Степан помер. Після його смерті вона та її чоловік Роєнко Максим 29 серпня 2016 року отримали свідоцтва про право на спадщину за законом, відповідно до яких успадкували по 1/2 частини майна, яке належало спадкодавцю Роєнко Степану, у вигляді нежитлової будівлі (складу). Пізніше їй стало відомо про наявність договору оренди від 20 травня 2015 року на це нерухоме майно, який начебто укладено за життя її сином Роєнком Степаном та Гуцуляком Андрієм. На підставі наявних у матеріалах справи доказів судом встановлено, що згідно з актом приймання–передачі до договору оренди нежитлового приміщення від 20 травня 2015 року Роєнко Степан передав, а Гуцуляк Андрій прийняв нежитлове приміщення (склад). Акт передачі містить підписи зазначених сторін. З 20 травня 2015 року до моменту смерті Роєнко Степан отримував орендну плату, визначену в договорі оренди, а Гуцуляк Андрій користувався орендованим нежитловим приміщенням (складом). Однак, відповідно до висновку судово-почеркознавчої експертизи підписи від імені Роєнка Степана у договорі оренди нежитлового приміщення (складу) від 20 травня 2015 року та в акті приймання-передачі до договору оренди нежитлового приміщення (складу) від 20 травня 2015 року виконані не Роєнко Степаном, а іншою особою. На підставі встановлених судом обставин справи суд задовольнив позовні вимоги Роєнко Оксани у повному обсязі.

*На які питання розраховане завдання? Проаналізуйте рішення суду. Чи можливо загальні засади (принципи) цивільного права розглядати як норми прямої дії? Чи можливе застосування у даних відносинах доктрини *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки)? Проявом якого принципу цивільного права є доктрина *venire contra factum proprium*? Чи може обмежуватись застосування принципів цивільного права певною сферою цивільних правовідносин?*

4. У вересні 2022 року Релігійна організація «Монастир» звернулася до суду із цивільним позовом до фізичної особи Дідовець про визнання особи такою, що втратила право користування приміщенням. Свої вимоги обґрунтовувала тим, що Релігійна організація «Монастир» є законним власником приміщення, яке рішенням Великобурлуцької селищної ради передано у власність релігійної організації для культових потреб монастиря. З 1999 року, за згодою власника, у цій будівлі проживала жіноча спільнота сестер, яка формувалася під опікою та духовним провідом монастиря та надалі розвинулася в жіночий монастир як

інститут епархіального права. З 2000 року Дідовець проживала та була зареєстрованою у зазначеному приміщенні на підставі прийняття її у монахині монастиря. Зазначене приміщення використовувалося Дідовець для задоволення її власних потреб у проживанні в процесі ведення спільного монашого життя. У березні 2022 року, у зв'язку із розбіжностями у поглядах із очільницею монастиря, Дідовець із власної волі припинила ведення з іншими монахинями спільного монашого життя з одночасним припиненням проживання у ньому.

Яке рішення повинен винести суд?

5. Товариство з обмеженою відповідальністю «МедСтом» (далі – ТОВ «МедСтом») звернулося в суд із адміністративним позовом до Головного управління Держпраці у Харківській області (далі – відповідач), в якому просило визнати протиправною та скасувати постанову про накладення штрафу. Відповідно до Направлення ГУ Держпраці у Полтавській області посадові особи управління були направлені для проведення заходу державного контролю у формі інспекційного відвідування у ТОВ «МедСтом» на предмет дотримання вимог законодавства України про працю. За наслідками перевірки встановлено, що на робочому місці при виконанні трудових функцій медичної сестри знаходилася працівник Швиденько з порушенням норм трудового законодавства України. Адміністрація ТОВ «МедДоп» надано цивільно-правову угоду укладену між ТОВ «МедСтом» (замовник) та Швиденько (виконавець). Пунктом 1.1. вказано Договору передбачено, що замовник доручає, а виконавець бере на себе зобов'язання виконати такі роботи: виконання обов'язків медичної сестри у стоматологічному центрі. За умовами Договору ТОВ «МедСтом» забезпечує Швиденко всіма необхідними засобами та інвентарем для виконання покладених на неї обов'язків та організовує і координує її роботу. Відповідно до підпункту 1.2. Договору замовник зобов'язується забезпечити виконавця безпечними і не шкідливими умовами праці для виконання прийнятих на себе зобов'язань, обладнати робоче місце відповідно до вимог, надати необхідний інвентар, робочий одяг. Відповідно до пункту 5 Договору координація процесу виконання роботи покладається на уповноваженого представника замовника в особі головного лікаря. Координація полягає в організації процесу робіт, контролю за ходом виконання та якості. За виконану роботу, згідно підпункту 2.2. Договору замовник сплачує виконавцеві винагороду в сумі 200 грн в день. Крім того, відповідно до підпункту 3.1. Договору сторони несуть матеріальну відповідальність за невиконання або неналежне виконання покладених на них зобов'язань.

ТОВ «МедСтом» стверджує, що у відповідача не було законних підстав для винесення оскаржуваної постанови за результатами інспектування, оскільки працю найманих осіб без належного оформлення з ними трудових відносин ТОВ «МедСтом» не використовувало, що свідчить про недопущення ним порушень вимог статті 24 Кодексу законів

про працю України. ТОВ «МедСтом» вказує, що відносини з Швиденько мали виключно цивільно–правовий характер. У свою чергу, відповідач не погоджується з доводами ТОВ «МедСтом» та наполягає, що Швиденько було допущено до виконання роботи медичної сестри стоматологічного кабінету без оформлення трудового договору, при цьому її відносини з ТОВ «МедСтом» мають явні ознаки трудових, а не цивільно–правових.

На які питання розраховане завдання? Яке рішення має винести суд? Назвіть основні ознаки, що відрізняють цивільні відносини від трудових та адміністративних ?

Список нормативно – правових актів та літератури:

Бондар Н. П. Функції цивільного права як підстава розмежування цивільних правовідносин. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 4. С. 169 – 174.

Васильєв В. Диспозитивність норм цивільного права з точки зору формально – догматичного підходу. *Підприємництво, господарство і права*. 2018. № 12. С. 10 – 14.

Венедіктова І. В. Шляхи узгодження приватних і публічних інтересів та їх трансформація у цивільному праві. *Актуальні проблеми приватного права України: Збірник статей до ювілею Н. С. Кузнецової*. Відп. ред. Р. А. Майданик та О. В. Кохановська. К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 93 – 108.

Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ. Видавничий дім «АртЕк». 2020. 128 с.

Кузнецова Н. С. Предмет і система сучасного цивільного права. *Право України*. 2017. № 5. С. 27 – 35.

Майданик Р. А. Предмет цивільного права : розширювальне тлумачення «цивільного права» Європейським судом з прав людини. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Х. : ХНУ, 2010. № 929 : Серія «Право», Спец. вип. С. 47 – 50.

Погрібний С. О. Цивільні відносини як об'єкт правового регулювання. *Актуальні проблеми приватного права України: Збірник статей до ювілею Н. С. Кузнецової*. Відп. ред. Р. А. Майданик та О. В. Кохановська. К. : ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 359 – 372.

Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Принципи цивільного права України в контексті їхнього співвідношення з DCFR. *Актуальні проблеми держави і права. зб. наук. пр. редкол.:* В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.]; відп. за вип. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. л–ра, 2015. Вип. 75.

В. Яроцький. Нормативно-організаційні та самоорганізаційні засади регулювання цивільних відносин. *Актуальні проблеми співвідношення та взаємовпливу сучасної цивілістичної доктрини, законодавства та практики правозастосування в Україні : збірник статей до 60–річного ювілею доктора юридичних наук, професора Віталія Леонідовича Яроцького*. Упорядники: В. В. Надьон, Т. О. Музика, Ю. М. Філонова. Одеса :

Видавничийдім «Гельветика», 2022. 498 с., с. 20–32.

Anatolii S. Dovgert, Viktor Ya. Kalakura, Nataliia V. Vasylyna. Codification of Civil Legislation : At the Turn of the Era. *Global Journal of Comparative Law*. 2021. Vol. 10, №. 1–2. P. 16 – 28.

McGee, R. W. Codification of Ukrainian Civil Law: The Need for a Holistic Approach. *Journal of East European Management Studies*. 26 (1). 2021. P. 25 – 35.

Тема 2. Джерела цивільного права

(питання для обговорення)

1. Поняття та види джерел цивільного права.
2. Акти цивільного законодавства як джерело цивільного права України: поняття, структура, ієрархія.
3. Цивільний кодекс України як основний акт цивільного законодавства.
4. Співвідношення Цивільного кодексу України з іншими актами цивільного законодавства та його застосування до регулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин.
5. Дія актів цивільного законодавства.
6. Тлумачення цивільно–правових норм як прийом забезпечення їх правильного застосування.
7. Застосування цивільного законодавства за аналогією. Аналогія закону та аналогія права.
8. Цивільно–правовий договір як джерело цивільного права.
9. Міжнародні договори як джерела цивільного права.
10. Правовий звичай як джерело цивільного права.

Завдання

1. 17.07.2020 року приблизно о 06 годині Федорченко та Коваленко, будучи пастухами череди корів у с. Макове Макарівського району Рівненської області, погнали велику рогату худобу на пасовисько. По поверненню після випасу поголів'я великої рогатої худоби в село з'ясувалося, що серед вказаної череди відсутня корова Вовченка породи української чорно–рябої молочної, віком 16 місяців на кличку Берізка. Через декілька днів, в результаті пошуків, в дренажному колодязі неподалік пасовища худоби, був знайдений труп тварини з тавром, з якого було встановлено, що це була корова Вовченка. Останній звернувся до суду з позовом до Федорченка та Коваленка про відшкодування шкоди пов'язаної з втратою худоби при її випасанні. Свої вимоги він обґрунтовував тим, що у їх населеному пункті існує звичай, за яким за

домовленістю жителів села випасання худоби здійснюється по черзі та кожен господар вранці повинен виганяти свою корову з двору, а пастухи – гнати череду на пасовище і переганяти худобу в село для видою молока, після чого знову виганяти на пасовище до вечора і ввечері знову переганяти худобу у село. Пастухи, при цьому відповідають за належний догляд і збереження ввіреної їм худоби.

В судовому засіданні відповідачі заперечували проти задоволення позову, посилаючись на те, що їх дії під час випасу корів не носили ознак протиправності, адже вони здійснювали випас за власною ініціативою на добровільних засадах, а цивільним законодавством України не регламентовані правила поведінки пастухів під час випасу корів. Крім того, дані відносини не були врегульовані будь-якою домовленістю між відповідачами та позивачем.

На яке питання розраховане це завдання? Охарактеризуйте звичай як джерело цивільного права. Як суд повинен вирішити справу? Чи зміниться рішення суду за умови наявності домовленості між позивачем та відповідачами про випас корови, згідно з якою пастух не несе відповідальності за загибель тварини.

2. БК «Гарант» домовилося з ТОВ «Будцентр» про постачання будівельних матеріалів на суму 250 тис. грн, які ТОВ «Будцентр» зобов'язувався передати у місячний термін. Згідно з умовами договору БК «Гарант» сплатило ТОВ «Будцентр» 50 тис. грн. авансу, а решту суми зобов'язалося передати після прийняття товару. Однак через два тижні ТОВ «Будцентр» повідомило, що не зможе передати зазначений товар у зв'язку з його знищенням в результаті пожежі, тому договір постачання між сторонами було розірвано. При цьому отриману від БК «Гарант» попередню оплату ТОВ «Будцентр» повернуло лише через три місяці після розірвання договору. У зв'язку з цим представник БК «Гарант» звернувся до суду з позовом до ТОВ «Будцентр» про стягнення процентів за користування чужими грошовими коштами. При цьому позивач вважав можливим нарахування розміру процентів із застосуванням аналогії закону відповідно до ч. 1 ст. 8 ЦК України, на підставі приписів ч. 1 ст. 1048 ЦК України, якою передбачено, що у разі не встановлення договором позики розміру процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки Національного банку України.

На яке питання розраховане дане завдання. Що таке аналогія закону та аналогія права, які схожі правові конструкції вам відомі? Проаналізуйте умови застосування аналогії закону та аналогії права. Вирішіть чи може суд задовольнити позов БК «Гарант» та стягнути проценти із відповідача по аналогії закону за ст. 1048 ЦК України? Обґрунтуйте Вашу відповідь.

3. У 1985 році правлінням колгоспу «Зоря» Глухівського району Сумської області Грищенку надано у користування та володіння

домогосподарство за адресою: с. Оглядів, Глухівського району вул. Баранівська, 35. У 2012 році Грищенко вирішив звернутися до суду з позовом про визнання за ним права власності на житловий будинок за вказаною адресою у зв'язку з набувальною давністю, адже він майже 30 років безперервно проживає у вказаному житловому будинку, відкрито користується ним, проводить ремонтні роботи, займається його благоустроєм. Він звернувся до адвоката з проханням допомогти йому скласти відповідний позов до суду. Адвокат, вислухавши пояснення Грищенка, роз'яснив, що за правилом ст. 5 ЦК України положення ст. 344 ЦК України застосовуються до цивільних відносин, що виникли після набрання чинності ЦК України та не мають зворотної дії у часі. Через те, що ЦК України вступив у дію з 01.01.2004 року, то перебіг строку набувальної давності на нерухоме майно у випадку Грищенка починається за цією статтею не з 1985 року, коли йому фактично було надано у користування житловий будинок, а з 2004 року, коли набув чинності ЦК України. Тобто, на цей момент строк володіння Грищенком житловим будинком, не складає десять років. Відповідно якщо Грищенко подасть позов про визнання за ним права власності на житловий будинок за набувальною давністю у теперішній час, то суд не задовольнить його вимоги, з огляду на їх неправомірність.

На яке питання розраховане це завдання? Поясніть правила дії актів цивільного законодавства у часі. Чи погоджуєтесь Ви з роз'ясненнями адвоката?

4. Пані Харченко живе в м. Харків. У березні 2020 року вона разом зі своєю 3-річною донькою вирішила відвідати свою сестру, яка мешкала в м. Стамбул Туреччина. Оскільки дівчинка була маленькою, а час польоту незначним, жінка з урахуванням п. 2 ч. 1 ст. 911 ЦК України (де визначено право пасажира провозити з собою безоплатно одну дитину віком до шести років без права зайняття нею окремого місця) придбала онлайн для доньки «нульовий» (безоплатний) авіаквиток. По прибуттю пані Харченко разом із донькою до аеропорту та проходження реєстрації на рейс дівчинці було відмовлено у допуску на борт літака. Авіаперевізник в обґрунтування своєї відмови посилався на ч. 2 ст. 2 Глави VIII Правил повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу, затвердженого Наказом Державної авіаційної служби України 26 листопада 2018 року № 1239, і вказував, що при купівлі квитка на дитину від 2 до 12 років сплачується дитячий тариф та оформлюється звичайний пасажирський квиток, а діти такого віку займають окреме пасажирське крісло. З огляду на наявність вільних місць на борту літака Авіаперевізник запропонував пані Харченко придбати квиток для дитини за дитячим тарифом, однак вона відмовилась і звернулася з претензією до авіакомпанії, в якій вказала, що Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу не є актами цивільного законодавства, крім того, вони суперечать ст. 911 ЦК України.

Таким чином, жінка вимагала компенсувати вартість її квитка, адже,

на її думку, в результаті неправомірних дій Авіаперевізника вона не змогла вилетіти разом із донькою до Стамбулу, в результаті чого зазнала майнової шкоди.

На яке питання розраховане це завдання? Визначте систему цивільного законодавства. Поясніть правила співвідношення законів та підзаконних нормативних актів. На вашу думку, вказана в умові завдання претензія має бути задоволена чи відхилена? Відповідь обґрунтуйте.

5. Кравченко, маючи намір покращити скрутне матеріальне становище своєї сім'ї, погодилась за винагороду стати сурогатною матір'ю для подружжя Балясних. Сторони 14.02.2022 року уклали договір, за яким Кравченко зобов'язалася за погоджену плату надати послуги з виношування та народження дитини для Балясних. У травні 2022 року (через місяць після успішної імплантації ембріона) Кравченко заявила, що, з огляду на постійні сварки з чоловіком через її бажання бути сурогатною матір'ю, вона вимушена перервати вагітність, оскільки змінила своє рішення щодо можливості надати вказані послуги. Подружжя Балясних заперечували проти такої поведінки жінки, вимагаючи від Кравченко належного виконання договору. Однак жінка вказала, що через те, що актами цивільного законодавства не передбачена можливість укладення договору про сурогатне материнство, тому вона не вважає вимоги подружжя правомірними і буде діяти на власний розсуд в даній ситуації. Подружжя звернулося до юридичної компанії «Харченко та партнери» з проханням надати їм консультацію чи є обґрунтованими доводи Кравченко.

Надайте ґрунтовне роз'яснення сторонам. Розкрийте сутність правил ст. 6 ЦК України про співвідношення актів цивільного законодавства і договору.

Список нормативно – правових актів та літератури:

Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України 23.02.2006 р. No 3477–IV. *Законодавство України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

Про державну реєстрацію нормативно–правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: указ Президента України від 01.10.1992 р. No 493/92. *Законодавство України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/493/92>

Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. No 1906–IV. *Законодавство України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20міжнародні%20договори%20україни>

Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: лист Вищ. госп. суду України від 07.04.2008 р. No 01–8/211. *Законодавство України*. URL:

http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08

Майданник Р. Вчення про джерела цивільного права. *Право України*. 2017. № 6.

URL:https://rd.ua/storage/attachments/%D0%9C%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2017_%D0%92%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.pdf

Бірюкова А.Г. Правова природа звичая ділового обороту як джерела цивільного права України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3 URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2018.pdf#page=102

Бірюкова А. Г. Особливості договору як джерела цивільного права.. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 33. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc33/juspradenc33.pdf#page=90>

Панченко С. В. Цивільно-правовий договір як джерело цивільного договірною права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 42 том 1. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_1/juspradenc42-1.pdf#page=87

Стоянова Т.А. Практика Європейського суду з прав людини як джерело цивільного права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/6_2017.pdf#page=55

Гриняк А. Б. Договір у механізмі правового регулювання приватноправових відносин. *Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин*. 2017. С. 20–23 URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2017/MASLOV_2017.pdf#page=20

Дзера І. Основи цивільного права. 2019. С. 263–265 URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19340/Dzera_Osnovy_tsyvilnoho_prava.pdf?sequence=1

Чернега В.М. Застосування норм цивільного права до регулювання сімейних відносин. *Право і суспільство*. 2020.№2. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/40.pdf

Орзіх В.М. Поняття аналогії закону й аналогії права в цивільному праві України. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. Випуск 54.* – 2019. URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31554/1/%d0%bf%d0%be%d0%bd%d0%af%d1%82%d1%82%d0%af%20%d0%b0%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d0%87%20%d0%97%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%83%20%d0%b9%20%d0%b0%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d0%87%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0>

Тема 3. Загальна характеристика цивільного права зарубіжних країн

(Питання для самостійного вивчення)

1. Основні типи цивільно – правових систем світу.
2. Місце цивільного права України серед цивільно–правових систем сучасності.
3. Характерні ознаки романо – германської (континентальної) системи права.
4. Основні джерела цивільного права країн, що належать до романо– германської (континентальної) системи права.
5. Право власності в різних правових системах.
6. Основні риси англо – американської цивільно – правової системи.
7. Основні джерела цивільного права країн, що належать до англо– американської системи права.
8. Роль закону як джерела цивільного права у країнах загальної системи права.

Завдання

1. У червні 2002 року мсьє Детреві відправився у відрядження і відтоді родичі нічого не знали про його місцезнаходження. Після закінчення року з моменту його відсутності в місці постійного проживання дружина зниклого звернулася до суду з проханням констатувати відсутність чоловіка. Так як дружина була єдиною близькою людиною мсьє Детреві, її призначили керуючою всім його майном. Після спливу ще 10 років, у 2012 році за заявою його дружини мсьє Детреві був визнаний відсутнім, про що було опубліковано в ЗМІ. У цьому ж році мадам Детреві продала будинок і все інше майно, що належало її чоловікові. У 2019 р. мсьє Детреві несподівано повернувся і з'ясував, що в його будинку мешкають чужі люди. Дізнавшись про відчуження майна, він звернувся до суду з позовом про визнання всіх правочинів з його майном недійсними і повернути йому все в тому вигляді, в якому воно було, коли він поїхав.

Вирішить спір, чи правомірні вимоги мсьє Детреві? Назвіть умови визнання фізичної особи безвісно відсутньою і оголошення її

померлою за законодавством України, Франції, Німеччини?

2. Особи вирішили створити Акціонерне товариство. Засновників цього товариств цікавлять такі питання: 1) поняття акціонерного товариства, його законодавче регулювання; 2) порядок створення АТ; 3) формування статутного капіталу акціонерного товариства; 4) органи управління акціонерним товариством їх повноваження; 4) види акцій які випускає акціонерне товариство, їх відмінні ознаки; 5) збільшення і зменшення статутного фонду АТ; 6) права і обов'язки учасників АТ; 7) підстави припинення діяльності АТ.

Дати відповіді на питання за правом Німеччини. Провести порівняльно-правову характеристику правового статусу АТ за законодавством України, Англії.

3. Мадам Амелі Пулен (Франція) в процесі ремонту свого будинку вирішила зробити ремонт огорожі, яка проходить по межі з ділянкою, що належить на праві власності мсьє Ніно Кенкампуа, на що останній згоди не дав. Для здійснення ремонту огорожі Мадам Пулен знадобилося зайти на сусідську ділянку, однак мсьє Ніно Кенкампуа категорично заперечував проти цього. Мадам Пулен звернулася до суду з проханням захистити її право проходу на сусідню ділянку з метою ремонту огорожі.

Чи передбачає Цивільний кодекс Франції речове право проходу на сусідню ділянку? Як називається в літературі відповідне право?

4. Подружжя Браун (США), продавши за 70 тисяч доларів невеликий будинок у містечку Вест-Егг на Лонг-Айленді вирішили придбати будинок за 400 тисяч доларів в престижному районі Вашингтона Потомак (на кордоні зі штатом Вірджинія) в два поверху з двома спальнями, двома гаражами, басейном і ділянкою землі площею 0,2 акра. Продавець попередив покупців, що маєток знаходиться в заставі (іпотечі). Заставотримач-іпотечний банк – не заперечував проти продажу будинку.

До якого виду прав відноситься право застави житлового будинку? Чи може бути проданий об'єкт права власності, що знаходиться в заставі? Як називається речове право, в тому числі право застави, яке «слідує за річчю»? Чи зберігає іпотечний банк своє заставне право на житловий будинок, придбаний подружжям Браун?

Список нормативно – правових актів та літератури:

Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн : Навч. посіб. (Курс лекцій). К .: КНЕУ, 2004. 220 с.

Європейське право : право Європейського Союзу : підручн : у трьох кн. За заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015.

Ільченко Г. «Порівняльне цивільне право» в системі юридичної освіти. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 166–173.

Калініченко З. Д. Курс лекцій з дисципліни «Цивільне та торговельне право зарубіжних країн». Дніпро : ДДУВС, 2016. 172 с.

Порівняльне правознавство : підручник. С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля–Сабадаш та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2012. 272 с.

Право Європейського Союзу : Підручн. / За ред. Р. А. Петрова. К. : Істина, 2017. 384 с. 15

Тема 4. Наука цивільного права і цивільне право як навчальна дисципліна

(Питання для самостійного вивчення)

1. Етапи розвитку науки цивільного права.
2. Поняття та предмет науки цивільного права як однієї з галузей правознавства.
3. Методи дослідження явищ цивільно–правової реальності.
4. Характеристика цивільного права як галузі права і навчальної дисципліни та науки цивільного права.
5. Правові поняття і категорії науки цивільного права.
6. Наука цивільного права і практика.
7. Система науки цивільного права.
8. Поняття і система цивільного права як навчальної дисципліни.

Завдання

1. Коваленко Н., придбала в крамниці «Ельдорадо» фен, сплативши за нього 3200 грн. Вдома Коваленко Н., спробувала увімкнути прилад, останній почав диміти і загорівся. Коваленко Н., звернулася до крамниці «Ельдорадо» про повернення їй сплачених за фен коштів та відшкодування завданої шкоди.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь чи будуть вказані відносини регулюватися нормами цивільного права? Які права має споживач при придбанні товару неналежної якості? Яким чином будуть задоволені вимоги споживача щодо придбаного товару неналежної якості? В чому полягає принцип охорони і судового захисту цивільних прав?

2. Сидоренко П., керуючи належним йому на праві власності

автомобілем, допустив порушення Правил дорожнього руху – рухався в населеному пункті зі швидкістю 100 км/год, чим спричинив. В результаті перевищення швидкості Сидоренко П., скоїв ДТП в результаті якої постраждала Опанасенко Л., і була нанесена шкода її автомобілю. Опанасенко О., звернулася до суду з позовною заявою.

На які питання розраховане завдання? Чи регулюються вказані відносини предметом цивільного права? Дайте поняття джерелу підвищеної небезпеки. Як буде вирішена справа? Розкрийте зміст принципу справедливості, добросовісності та розумності в цивільному праві?

3. Юхименко Л., створив комп'ютерну програму, працюючи програмістом в ТОВ «Імпульс» за трудовим договором. Порадившись з адвокатом, Юхименко Л., послався на відповідні норми ЦК України та Закону України «Про авторське право та суміжні права», останній звернувся до керівництва ТОВ «Імпульс» з вимогою про виплату йому авторської винагороди за використання створеної ним комп'ютерної програми. Директор ТОВ «Імпульс» відмовив Юхименко Л., у задоволенні його вимоги, обгрунтовуючи це тим, що Юхименко Л., є працівником ТОВ «Імпульс» і за свою працю отримує заробітну плату, згідно з трудовим законодавством.

На які питання розраховане завдання? Чи поширюються на дані відносини норми цивільного права? Які відносини регулюються цивільним законодавством? Норми якої галузі слід застосовувати для регулювання цих відносин? Чи обгрунтованою є відмова директора ТОВ «Імпульс» у задоволенні вимоги Юхименко Л.?

4. У жовтні 2022 р. Іваненко Олег, звернувся з позовом щодо розірвання шлюбу з Іваненко Мариною, в позові вказувалося про те, що спільне життя з Іваненко Мариною у нього не склалося через несумісність характерів, спільне господарство не ведуть, шлюбно–сімейних стосунків не підтримують. На думку позивача подальше спільне життя і збереження сім'ї вважає неможливим. У листопаді 2022 р. до суду від Іваненко Марини, надійшов відзив на позовну заяву, в якій відповідачка заперечувала проти розірвання шлюбу, просила суд розглядати справу за її відсутності та надати подружжю строк для примирення тривалістю не менше восьми місяців, оскільки вона має намір створити всі умови для того, щоб зберегти сім'ю з позивачем. Позивач в судовому засіданні виступив проти надання подружжю строку для примирення, вказуючи на те, що збереження сім'ї на спільне життя сторін є неможливим.

На які питання розраховане завдання? Норми якої галузі повинно застосувати в даній ситуації? Дайте поняття методу цивільно–правового регулювання і вкажіть його особливості. Як слід вирішити справу?

Список нормативно – правових актів та літератури:

Майданик Р. Наука цивільного права України: поняття, предмет, методологія. Про українське право: часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. За ред. І. Безклубого. К. : Грамота. 2009. Чис. IV. 101 с.

Мічурін Є.О. Методологія науки цивільного права. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія «Право»*. 2019. 28. С. 60–65.

Харитонов, Є. О. До визначення поняття та системи цивілістики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. 51. С. 7– 13.

Тема 5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття та особливості цивільних правовідносин.
2. Елементи цивільних правовідносин.
3. Види цивільних правовідносин.
4. Поняття підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.
5. Поняття юридичного факту та юридичного складу.
6. Класифікація юридичних фактів.

Завдання

1. 28.05.2015 року між Дуденко та Карімовою укладено договір довічного утримання, у якому зазначено, що Дуденко зобов'язується доглядати Карімову. Сторони домовилися, що матеріальне забезпечення з утримання (догляду), яке щомісячно має надаватись, оцінюється в сумі 2000 грн. Утримання (догляд) визначається сторонами у вигляді: забезпечення щоденним триразовим калорійним харчуванням (сніданок, обід, вечеря); вартість продуктів становить 1300 грн на місяць; надання побутових послуг (прання постільної білизни – один раз на 14 днів, ремонт побутової техніки, тощо); забезпечення належними лікувальними засобами на підставі виданих лікарями рецептів на середню суму 500 гривень на місяць. З моменту укладення договорів і до листопада 2020 року Дуденко виконувала взяті на себе зобов'язання. 08 листопада 2020 року Карімова отримала побутову травму – закритий перелом шийки правого стегна. У зв'язку із чим вона стала потребувати посиленого догляду та уваги. Однак, починаючи з травня 2021 року Дуденко взагалі припинила утримувати Карімову відповідно до умов договорів.

На яке питання теми розраховано завдання? Як слід вирішити

справу? Які правові наслідки невиконання обов'язку в цивільних правовідносинах?

2. Під час шлюбу подружжям за спільні кошти був придбаний автомобіль марки «Volkswagen Polo», 2013 року випуску, який зареєстрований на чоловіка. Зазначений автомобіль був придбаний подружжям за кредитним договором. Всі витрати по оплаті автомобіля та періодичних платежів за кредитним договором подружжя несли разом за взаємною згодою до розірвання шлюбу. Після розірвання шлюбу чоловік самостійно без згоди дружини забрав автомобіль в особисте користування. Згодом чоловік передав автомобіль за генеральною довіреністю своїй племінниці без згоди своєї колишньої дружини. На момент розірвання шлюбу кредит погашений не був. У зв'язку з цим, на думку дружини, поділу між подружжям повинні підлягати грошові кошти, які сплачені ними в рахунок погашення боргових зобов'язань за час перебування у шлюбі.

На яке питання розраховане завдання? Чи мав право чоловік розпоряджатися спільним автомобілем без згоди дружини? Чи зобов'язаний чоловік половину сплачених коштів у кредитних правовідносинах, під час перебування у шлюбі, повернути дружині, після розірвання шлюбу, для набуття права приватної власності на автомобіль?

3. Кравцова знайшла годинник та не повідомила про знахідку до поліції. Почала користуватися знайденою річчю. Через шість місяців вона вирішила продати знайдену річ. При укладенні договору купівлі–продажу, предметом якого виступав знайдений годинник, Кравцова не проінформувала покупця про те, що годинник їй не належить на праві приватної власності, тому в правовідносинах купівлі–продажу виступила у ролі продавця як власник речі.

Про який вид юридичного факту йде мова? Чи мала права Кравцова укладати правовідносини щодо речі, яка їй не належить на праві приватної власності?

4. 13.01.2023 року Прокопенко, був визнаний у судовому порядку обмеженим у цивільній дієздатності, встановлено піклування та призначений піклувальник. 28.01.2023 року Прокопенко самостійно уклав з видавництвом «Право» договір щодо публікації твору, автором якого він є та його продажу за визначену винагороду. 05.02.2023 року видавництво «Право» перерахувало на рахунок автора обумовлену авторську винагороду.

Чи мав право Прокопенко самостійно вчиняти такий правочин? Яка роль піклувальника у договірних правовідносинах? Чи правомірні дії

Список нормативно – правових актів та літератури:

Кікоть Г. В. Юридичні факти в системі правовідносин: дис. ...канд.юрид.наук: Київ, 2006. 198 с.

Кочина О. С., Болдирева В. М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. *Нове українське право*. Вип. 2. 2022. С. 53–58.

Кузьмич О. Я. Цивільні правовідносини як один із критеріїв визначення третіх осіб у цивільному праві. URL: <http://www.jurnalujuridic.in.ua/archive/2019/5/21.pdf>

Кузьмич О. Я. Учасники (суб'єкти) цивільних право–відносин як один із критеріїв визначення третіх осіб. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. 2019. Вип. 51. С.76–87.

Надьон В. В. Сутність суб'єктивних прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин. *Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XVIII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 04–05 червня 2021 р. / Уклад. Джурак Л. М. Луцьк: «Завжди Поруч», 2021. С. 57–59.*

Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту корпоративних правовідносин. *Корпоративне право України та Європейських країн: питання теорії та практики*. Збірник наукових праць за матер. XV Міжнар. наук.–практ. конф. (м. Івано–Франківськ, 6–7 жовт. 2017 р.). Івано–Франківськ, 2017. С. 166–170.

Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: моногр. Харків, Вид. «Право», 2017. 392 с.

Павлюк Н.М. Правова природа та поняття цивільних правовідносин: загальнотеоретичне дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2022. С.100–102.

Римарчук Р. Основні положення класифікації цивільних правовідносин. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2017/aug/5691/vnulpurn2_01685573.pdf

Романова І. Розуміння поняття правовідносин. *Новітні кримінально–правові дослідження*. 2017. С. 316–319.

Savenko V. Legal relations as a form for reflection of legal nature of social relations in a state. *European political and law discourse*. Volume 2. Issue 2 .2015. P. 148–152.

Спесивцев Д. Юридичні факти-стани в цивільному праві України: аспекти наукової концепції. *Юридичний вісник*. Вип. 4. 2019. С. 88–94.

Спесивцев Д. С. Юридичні факти у механізмах виникнення, переходу та припинення речових прав на нерухомість в Україні: дис. ...канд.юрид.наук. Спец.: 12.00.03. Харків, 2017. 225 с.

Шуміло М. М. Розвиток вчення про правовідносини в сучасній

українській юридичній науці. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2014. № 3 (45). С. 13–17.

Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції : монографія. Х. : Право, 2016. 352 с.

Яроцький В. Л. Особливості виникнення особистих немайнових та майнових відносин. *Форум права*. 2012. № 4. С. 1103 – 1107.

Тема 6. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

(питання для обговорення)

1. Поняття фізичної особи, її ім'я та місце проживання.
2. Цивільна правоздатність фізичної особи: поняття та обсяг, виникнення та припинення.
3. Цивільна дієздатність фізичної особи: поняття та види.
4. Часткова цивільна дієздатність фізичної особи.
5. Неповна цивільна дієздатність фізичної особи.
6. Повна цивільна дієздатність фізичної особи. Набуття повної цивільної дієздатності фізичною особою, яка не досягла 18-ти років.
7. Обмеження цивільної дієздатності: підстави, порядок та правові наслідки.
8. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.
9. Опіка та піклування.
10. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, умови, порядок та правові наслідки.
11. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, умови, порядок та правові наслідки.
12. Акти цивільного стану.
13. Фізична особа – підприємець.

Завдання

1. Гончаренко М. дала своєму чоловікові Івану розписку про те, що під час складання заповіту вона зробить його єдиним спадкоємцем. Після смерті Гончаренко М. з'ясувалося, що заповіт було укладено з умовою, що їх старший син Петро спадкує автомобіль за умови вступу до ВНЗ, відразу ж після закінчення школи, в іншому випадку автомобіль буде успадкований молодшим сином Сергієм. Іван Гончаренко вважає себе

єдиним спадкоємцем. Тому він звернувся до суду з позовом про визнання заповіту недійсним, посилаючись на письмове зобов'язання своєї померлої дружини.

На яке питання розраховано завдання? Якою є юридична природа розписки? Чи можливо обмежити правоздатність фізичної особи? Чи має право Іван Гончаренко оспорити заповіт та вимагати визнання заповіту недійсним?

2. 12-ти річному Сашкові батьки на день народження подарували планшет та конструктор Lego. Через три тижні він обміняв подаровані речі у свого друга на велосипед. Батьки Сашка вирішили, що він нерозумно обміняв свої речі та звернулися до його друга з вимогою про повернення речей. Друг Сашка відмовився задовольнити їх вимогу та повернути речі, пояснюючи це тим, що Сашко є власником своїх речей і може розпоряджатися ними вільно та на власний розсуд. Батьки звернулися до суду.

На яке питання розраховано завдання? Дайте визначення дрібного побутового правочину. Назвіть наслідки вчинення правочину малолітньою особою, за межами її цивільної дієздатності.

3. 16-ти річний Гринько І. працював в акціонерному товаристві і мав самостійний заробіток. Сусід звернувся за допомогою до Гринько І. відносно встановлення плазмового телевізора. Гринько І. погодився і у процесі встановлення телевізора на спеціальну тумбу Гринько І. не побачив та розбив коштовну вазу. Друзі дійшли висновку, що незважаючи на наявність у Гринько І. самостійного заробітку, вартість вази повинен відшкодувати батько Гринько. Батько відмовив у відшкодуванні вартості розбитої його сином вази, вважаючи що у спричиненні шкоди його вини немає, також шкода завдана неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності, відшкодовується даною особою на загальних підставах. Шістнадцятирічний Гринько І. заперечує проти доводів батька та вважає, що у разі відсутності у нього майна, достатнього для відшкодування завданої шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі його батьками відповідно до статті 1179 ЦК України. Шістнадцятирічний Гринько І. також заперечує надання йому повної цивільної дієздатності рішенням органу опіки та піклування (без згоди батьків). Суд також не вирішив справу по суті. Відповідно до ухвали Великобурлуцького районного суду Харківської області суд відмовив неповнолітній особі Гринько І. у відкритті провадження в наданні повної цивільної дієздатності у зв'язку з тим, що із тексту заяви не

вбачається, що орган опіки та піклування відмовив неповнолітній особі в наданні повної цивільної дієздатності через відсутність згоди батьків.

На яке питання розраховане завдання? Назвіть підстави надання повної цивільної дієздатності фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років. Чи є підстави для відшкодування майнової шкоди громадянином Гринько І.? Хто відшкодовує шкоду, завдану неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності?

4. Після реєстрації шлюбу 16-річний Сидоренко разом зі своєю дружиною виїхали на нове місце проживання в Одесу. Бажаючи продати, отриману у спадщину, частину житлового будинку і земельної ділянки у Запоріжжі, подружжя подали оголошення в газету. Коли за оголошенням звернулися покупці, батько Сидоренко пояснив, що його син є неповнолітнім і сам без його згоди не може укласти договори щодо відчуження об'єктів нерухомості. Крім того, батько Сидоренко є співвласником житлового будинку та не хоче ділити будь з ким житловий будинок.

На яке питання розраховано завдання? Який найкращий варіант вирішення конфлікту? Дайте висновок відносно дій сторін. Чи змінилося б рішення задачі, якщо б подружжя придбали частину житлового будинку не за спадкуванням, а за договором купівлі-продажу?

5. Громадянин Ільїн К. та його співмешканка, проживаючи в квартирі разом із донькою та внуками, час від часу продавав їхні цінні речі, зловживав спиртними напоями, порушував громадський спокій. У зв'язку з цими обставинами, донька Ільїна подала до суду позов про виселення громадянина Ільїна К. з квартири, право власності на яке вони набули разом з батьком після смерті її матері Ільїної С.. За висновками лікарів Ільїн К. є хронічним алкоголіком. Прокурор звернувся до суду із заявою про визнання громадянина Ільїна К. обмежено дієздатним. Прокурор вважає, що Ільїн К. зловживає спиртними напоями систематично, і тим ставить себе і свою сім'ю у скрутне матеріальне становище.

На які питання розраховано завдання? Чи є підстави виселення громадянина Ільїна з квартири? Які існують підстави виселення з квартири без надання іншого жилого приміщення? Яка вимога прокурора буде належною? За яких умов фізична особа може бути обмежена в цивільній дієздатності?

6. За заявою Кравчук С., 14 вересня 2012 року суд розглянув

справу про визнання фізичної особи Кравчук Н. *недієздатною*. У вказаній заяві, заявник зазначив, що його сестра Кравчук Н. є інвалідом з дитинства з діагнозом: олігофренія ступені дебільності і перебуває на обліку у лікаря психіатра Валківської ЦРЛ, вона неадекватно сприймає навколишній світ, не орієнтується та неправильно оцінює прості життєві ситуації, суть власного життя, не здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Крім того судом було встановлено, що 13 вересня 2012 року Кравчук Н. *обміняла* фотоапарат на електронну книгу у шістнадцятирічної сусідки Любченко Л. На вимогу батьків Любченко Л. повернути електронну книгу Кравчук Н. не відреагувала. Батьки Любченко Л. вважають що Кравчук Н. не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними під час здійснення договору міни, але мати Кравчук Н. заперечувала і стверджувала, що Любченко Л. знала про стан здоров'я її сусідки у момент вчинення правочину, отже вона зобов'язана відшкодувати Кравчук Н. моральну шкоду, завдану у зв'язку із вчиненням такого правочину.

Вирішить дане питання по суті. Як вирішити спір між сім'ями Любченко та Кравчук? Які правові наслідки вчинення правочину дієздатною фізичною особою, яка в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними? Визначте порядок визнання особи недієздатною та критерії недієздатності.

7. Психічно хворий Петренко був визнаний судом *недієздатним*. Опікуном Петренко було призначено його сестру. За відсутності сестри Петренко *продав* килим і магнітофон громадянину Борисенко. Сестра дізналася про це наступного дня, та звернулася до Борисенко з вимогою повернути речі. Громадянин Борисенко звернувся до адвоката, вважаючи, що суд помилково визнав громадянина Петренко *недієздатною* особою за його відсутності, чим порушив його право на справедливий судовий розгляд, передбачене ч.1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Він зазначив, що Європейський суд з прав людини в рішенні від 27 березня 2008 року у справі «Штукатуров проти Росії» (заява № 44009/05) підкреслив що, вирішуючи справу про визнання особи *недієздатною* виключно на підставі письмових доказів, не побачивши і не почувши особу, суд порушує її право на справедливий судовий розгляд. Про необхідність надання доступу до суду навіть особам, які вже визнані *недієздатними*, відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції наголошується у рішенні ЄСПЛ від 30 травня 2013 року у справі «Наталія Михайленко проти України» (заява № 49069/11). Отже, громадянин Борисенко вважає, що Петренко є особою з повною дієздатністю, а правочин купівлі–продажу є дійсним, і тому він не повинен повертати речі сім'ї Петренко.

На які питання розрахована задача? Яку відповідь має надати адвокат? Які правові наслідки договору, укладеного між Петренко та Борисенко.? Які правочини має право вчиняти недієздатна особа?

8. Артеменко, який займався торгівлею чоловічим взуттям, 19 липня 2020 р. виїхав з м. Харкова на власному автомобілі “Форд” до Польщі за партією взуття фабрики “Palladium”. 20 липня він зателефонував своїй дружині з автомобільного переходу “Краковець”, після чого ніяких відомостей від нього не надходило. У серпні 2021 р. за заявою дружини, Артеменка визнано судом *безвісно відсутнім*. 22 березня 2022 року на адресу Артеменка надійшла ухвала господарського суду про відкриття провадження по справі за позовом торговельного комплексу на ринку "Барабашово" до фізичної особи – підприємця Артеменка про стягнення заборгованості *за договором користування* контейнерами для зберігання товарів з 18 травня 2020 року по 18 березня 2022 року. Пред’явлено також претензії декількох контрагентів, які перерахували кошти *за договорами купівлі–продажу* взуття на рахунок Артеменка, але товар не отримали.

Дружина Артеменка звернулась до адвоката. Вона вважає що 17 березня 2022 року Харків вкотре зазнав обстрілу окупаційних військ. Внаслідок чого спалахнула велика пожежа на ринку "Барабашово". На теперішній час контейнерів для зберігання товарів не існує, товар також було знищено, а самого Артеменка визнано судом *безвісно відсутнім*.

На яке питання розраховане це завдання? Чи несе відповідальність дружина Артеменко? Чи правомірні вимоги кредиторів про стягнення заборгованості за договором користування контейнерами для зберігання товарів? Чи несе цивільно–правову відповідальність жінка Артеменко за невиконання умов договору купівлі–продажу взуття. Що може порадити адвокат у цій ситуації?

9. У ніч з 25 на 26 лютого 2022 року на Нікопольщині було зафіксовано сімнадцять ворожих обстрілів. У місті Нікополь були понівечені дві багатоповерхівки, ресторан та газопровід. В результаті витоку газу у приватному домоволодінні поряд з газопроводом сталась пожежа. Після гасіння пожежі, *не змогли знайти* двох осіб, громадян Лагно та Побережного. Спеціальна Урядова комісія з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру вважає, що на газопроводі сталася надзвичайна ситуація техногенного та природного характеру. Сім’ї загиблих Лагно та Побережного звернулися до юриста з питанням, щодо порядку надання допомоги сім’ям загиблих від певного нещасного випадку, *внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру*.

На яке питання розраховано завдання? Чи є підстави вважати загибель громадян Лагно та Побережного від певного нещасного випадку? Назвіть правові наслідки оголошення фізичної особи померлою.

10. Подружжя Малько, що перебуває у шлюбі 16 років, мало двох неповнолітніх дітей. 16 березня 2022 року батько з сином Петром вийшли з дому за продуктами та не повернулися додому. 16 березня 2022 року близько 9–ї години ранку російські війська здійснили артилерійський обстріл цивільної інфраструктури міста Чернігова. В результаті прямого попадання артилерійського снаряда в продуктовий магазин, загинули та були травмовані люди. Внаслідок цього обстрілу, як згодом було офіційно повідомлено, щонайменше 14 осіб загинули та 27 були поранені. Син Петро загинув на місці, а його батько помер згодом у лікарні 17 березня 2022 року. Малько звернулася до суду із заявою *про встановлення факту смерті* годувальника, оскільки вважає, що вона з сином мають право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

На яке коло питань розраховане завдання? У чому полягає різниця між констатацією фізичної смерті особи, встановленням факту смерті, та оголошенням фізичної особи померлою?

11. В результаті обстрілу в селі Зміївка Бориспільського району під ворожий обстріл потрапила слідчо–оперативна група поліції, яка їхала на виклик, а також волонтери – Подружжя Клименко й двоє кореспондентів, які прямували в село евакуювати пенсіонерку та везли гуманітарну допомогу. Дружина та чоловік Клименко *померли на місці*, а іншим пораненим допомогли військовослужбовці ЗСУ. Після смерті подружжя, їх спадкоємцями були визнані: мати чоловіка – Клименко Лідія, неповнолітній син Назар і малолітній син Богдан. *Опікуном* малолітнього Богдана стала бабуся – Клименко Лідія, яка подала до нотаріальної контори *заяву про відмову Назара й Богдана від спадщини* на її користь. У прийнятті заяви нотаріус відмовив.

На яке питання розраховане завдання? Чи є підстави вважати загибель подружжя Клименко від певного нещасного випадку? Дайте висновок по справі? Чим відрізняється опіка від піклування? Чи має право опікун відмовитися від прийняття спадщини, належної малолітній особі без дозволу органу опіки та піклування?

12. Зозуляк, отримавши у спадщину квартиру, уклав *договір найму житла* з комерційним банком «Михайлівський» строком на п'ять років. Останній передав це житло в користування своєму працівникові Іванішину. Через деякий час Іванішин, за згодою банку, поселив у житло свою дружину та малолітнього сина. Минуло три роки і Зозуляк звернувся з вимогою до комерційного банку «Михайлівський» і до Іванішина про розірвання договору найму житла і відшкодування збитків, у зв'язку з тим, що Іванішин та члени його сім'ї псують житло, власником якого він є. При розгляді справи в суді Зозуляк заявив, що на вселення Іванішина і членів його сім'ї комерційний банк «Михайлівський» повинен був отримати його згоду.

На які питання теми розраховане це завдання? Яке рішення має винести суд? Чи є дії банку «Михайлівський» правомірними? Назвіть підстави розірвання договору найму житла за рішенням суду за вимогою наймодавця.

13. Лисенко Людмила звернулася до адвоката з питаннями щодо банкрутства фізичної особи: 1) справи про неплатоспроможність фізичної особи (чи ФОПа) розглядають лише господарські суди? 2) хто може звернутись до господарського суду із заявою про неплатоспроможність боржника – ФОП, кредитор чи боржник? 3) які два етапи передбачає процедура банкрутства фізичної особи (чи ФОПа) за Кодексом України з процедур банкрутства? 4) За яких двох умов фізична особа або ФОП може звернутися до суду, щоб встановити свою неплатоспроможність? 5) чи є умовою подання заяви до суду про неплатоспроможність подання боржником декларації про його майновий стан за останні три роки (за кожен рік окремо)? 6) Кодекс з процедур банкрутства прописує, що до складу ліквідаційної маси включається все майно боржника, за рахунок якого можна погасити його борги, з якого майна борги не можуть стягуватись? 7) наслідки визнання фізичної особи або ФОП банкрутом.

Список нормативно–правових актів та літератури:

Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398–VI. Офіц. веб–сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

Правила опіки та піклування: затв. Держ. комісією України у справах сім'ї та молоді, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 р. N 34/166/131/88 // Офіц. веб–сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99>.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року у справі № 2–рп/2016 https://zakononline.com.ua/documents/show/361738_361803#:~...B2%D0%BE

Закон України «Про психіатричну допомогу» N 2205–VIII від 10.06.2018р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>

Карнаух Б. П. Дві іпостасі фізичної особи–підприємця. / Нац.

юрид. ун–т ім. Ярослава Мудрого, Нац. акад.прав. наук України, Харків. обл. осередок всеукр. громад. орг. Асоціація цивілістів України;. Харків : Право, 2019. С. 281–285.

Кочина О.С., Болдирева В.М. В плив воєнного стану на цивільні правовідносини. *Нове українське право*. Вип.2. 2022. С.53–58. <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/232>

Кравцов С., Сокол А. Обмеження у дієздатності, визнання особи недієздатною та поновлення у дієздатності: цивільно–процесуальний аспект. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 5. С. 47–51: - <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/5/10.pdf>

Надьон В. В. Правові наслідки вчинення правочину малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності: XIV Міжнар. наук.–практ. конф. «Закарпатські правові читання. Трансформація національних правових систем країн Центральної та Східної Європи в умовах сучасних викликів» (Ужгород, 28–29 квіт. 2022 р.). Ужгород, 2022. С. 280–283.

Надьон В. В. Умови призначення опікуна (піклувальника), реалізація їх прав та обов'язків. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 1(7). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_1_12

Надьон В. В. Виникнення прав та обов'язків у піклувальника по відношенню до неповнолітніх осіб та осіб, обмежених у цивільній дієздатності (відповідно до ЦК України). *Проблеми законності*. 2015. Вип. 130. С. 81–88.

Nadon V. V. Providing legal assistance (general theoretical aspect). P. 296–324. *The European dimension of modern legal science: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 548 p.

Стефанчук М. Поняття й ознаки правоздатності в сучасній цивільно–правовій доктрині. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2/1. С. 125–129: http://vjhr.sk/archive/2016_2_1/20.pdf.

Кодекс України з процедур банкрутства (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>

Явор О.А. Функції органів опіки і піклування щодо малолітньої особи за законодавством України. «Юридичні особи публічного права: участь у цивільному обороті» (Матвеевські цивілістичні читання): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 8 листопада 2016 р.). Київ: ТОВ «Білоцерківдрук», 2016. С. 182–185.

Тема 7. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

(питання для обговорення)

1. Поняття юридичної особи та її ознаки.
2. Юридичні особи публічного та приватного права.
3. Організаційно–правові форми юридичних осіб приватного права.
4. Загальна характеристика та поділ юридичних осіб на підприємницькі та непідприємницькі товариства.

5. Загальна характеристика установ.
6. Індивідуалізація юридичних осіб.
7. Порядок створення та установчі документи юридичних осіб приватного права.
8. Цивільна правоздатність та цивільна дієздатність юридичних осіб.
9. Види органів юридичної особи.
10. Поняття та загальна характеристика філій та представництв юридичних осіб.
11. Підстави та способи припинення юридичної особи.
12. Цивільно-правова характеристика Акціонерного товариства.
13. Цивільно-правова характеристика товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю.
14. Цивільно-правова характеристика повних та командитних товариств.
15. Цивільно-правова характеристика виробничих кооперативів.
16. Цивільно-правова характеристика громадських об'єднань, благодійних фондів, релігійних організацій та інших форм невідприємницьких товариств.

Завдання

1. Громадянин Григоренко Віталій, який є директором ЗОШ №333 та громадянин Ворох Віктор, який очолює Управління освіти Шевченківської РДА вирішили створити товариство з обмеженою відповідальністю, основним видом діяльності якого буде проведення ремонтних робіт.

Подавати документи на реєстрацію вирішили не особисто, а поштою. В конверт було вкладено: 1) заповнена реєстраційна картка підписана особисто; 2) рішення засновників про створення юридичної особи (оригінал); 3) два примірники установчих документів (прошиті, пронумеровані та підписані засновниками). У державній реєстрації було відмовлено.

Чому була відмова у державній реєстрації, обґрунтуйте відповідь. Яким буде результат надання послуги державним реєстратором, у разі, якщо всі документи подані правильно? Як зміниться рішення державного реєстратора, якщо Григоренко та Ворох були безробітні?

2. Товариство з обмеженою відповідальністю «Колос» подало заявку на внесення змін до статуту та зміну керівника. Юристом ТОВ «Колос» було сформовано пакет документів, що складався з: а) заява про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі; б) нотаріально засвідчена копія рішення уповноваженого органу управління юридичної особи (Загальних зборів) про зміни, що вносяться до Єдиного державного реєстру; в) документ про сплату адміністративного збору; г) статут у новій редакції.

На яке коло питань розраховане дане завдання? Оцініть дії юриста, чи немає помилки в пакеті документів?

3. В червні 2021 році була створена філія №3 ТОВ «Пролісок» в місті Києві, у вересні 2022 році Філія уклала договір купівлі–продажу з ТОВ «Едельвейс» на поставку олії. Договір був укладений з відстрочкою 14 днів та підписаний директором Філії № 3 та директором ТОВ «Едельвейс».

Оплата була прострочена, ТОВ «Едельвейс» звернулось з вимогами до ТОВ «Пролісок» про витребування оплати за поставлену олію. ТОВ «Пролісок» у виплаті відмовило, посилаючись на те, що директор Філії №3, який підписував цей договір не отримав схвалення від центрального офісу і вже 3 місяці не працює в ТОВ «Пролісок».

Як слід вирішити справу? Проаналізуйте функції філій та представництв. Які повноваження і функції мають філії та представництва?

4. Громадянин Тарасенко, що мешкає у будинку 4 роки, звернувся до суду з позовом про необґрунтоване підвищення тарифів на комунальні послуги в поточному році. Два роки тому у будинку було створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Перед тим, як подавати позов до суду Тарасенко звернувся до голови ОСББ з вимогою показати протоколи загальних зборів, де саме було вирішено підвищити тарифи, але голова відмовився надавати ці протоколи мотивуючи свою відмову тим, що Тарасенко не має права на отримання цих документів, адже про підвищення тарифів він був сповіщений письмова за 2 місяці і не заперечив проти підвищення тарифів.

На яке коло питань розраховане завдання? Як буде вирішена справа? Охарактеризуйте дії голови ОСББ.

5. Громадяни Івкін, Щербаков та Донченко вирішили об'єднатися та створити організацію швидкої фінансової допомоги, оскільки популярність термінових онлайн кредитів зростає. Для того, щоб прийняти рішення в якій організаційно–правовій формі створити юридичну особу та оформити документи належним чином звернулися до свого приятеля Грушенка, який отримав юридичну освіту, але за фахом не працював. Грушенко завірив, що створення такої організації вимагає чимало зусиль, по–перше, необхідно отримати ліцензію, по–друге, є встановлений мінімальний розмір статутного капіталу в 1 мільйон гривень , по– третє, подібну діяльність може здійснювати тільки акціонерні, повні та командитні товариства.

На яке коло питань розраховане завдання? Чи всі твердження Грушенко вірні? Які існують підприємницькі товариства? Чим відрізняється повне товариство від командитного товариства та ТДВ, ТОВ та АТ (обґрунтуйте відповідь) на підставі якого установчого

документу вони будуть діяти? Чи зміниться рішення, якщо Івкін, Щербаків та Донченко вирішили створити ломбард?

6. В провадженні Південного районного суду перебуває справа за позовом Товариства з додатковою відповідальністю, Страхове товариство з додатковою відповідальністю «Глобус» до Харитонової про відшкодування матеріальної шкоди в порядку регресу. Від представника Приватного акціонерного товариства СК «Українська страхова група» надійшло клопотання про заміну позивача у даній справі на правонаступника. Заява мотивована тим, що між Товариством з додатковою відповідальністю, Страхове товариство з додатковою відповідальністю «Глобус» та Приватним акціонерним товариством «СК Українська страхова група», 19 грудня 2022 року укладено договір приєднання, згідно якого ПАТ СК «УСГ» є набувачем всіх прав та обов'язків ТДВ СТДВ «Глобус».

Яке рішення має винести суд? На підставі чого здійснюється реорганізація юридичної особи? Які наслідки реорганізації юридичної особи? Який порядок припинення юридичної особи шляхом реорганізації? Хто є правонаступником і з якого моменту?

7. Внаслідок збиткової господарської діяльності командитне товариство «Пронько, Лейко та партнери», яке займалося виробництвом ротангових меблів та декоративних предметів інтер'єру було оголошене банкрутом. У зв'язку з нестачею майна командитного товариства, господарський суд звернув стягнення на особисте майно засновників. Пронько є вкладником і повним учасником цього товариства, а Лейко учасником повного товариства «Лейко і компанія». Не погодившись з рішенням суду Пронько, звернувся до адвоката з наступними питаннями: *Чи правомірне рішення суду? Які збитки понесуть вкладники? На яке майно засновників може бути звернене стягнення?*

Дайте відповіді на запитання. Чому командитні товариства ще називають товариства на вірі?

8. Громадянин України Войтенко та громадянин Іспанії Дельмондо вирішили створити страхову компанію у формі товариства з обмеженою відповідальністю «Страхова компанія «Гарант». Засновники виходили з того, що страхова компанія може здійснювати будь-який з видів підприємницької діяльності, а страхування, перестраховування та фінансову діяльність, пов'язану з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням – тільки після отримання відповідних ліцензій. Це і знайшло відображення в статуті.

Статутний капітал був сформований за рахунок власних коштів засновників, цінних паперів (зокрема, векселів) та грошей, отриманих під заставу квартири Войтенко, і в сумі склав 980 000 євро. Проте їм було відмовлено у реєстрації страхової компанії.

Яке коло питань охоплює це завдання? Чи правомірною була відмова в державній реєстрації страхової компанії? Роз'ясніть вказаним особам порядок створення страхової компанії та особливості її правоздатності.

9. Брати Зоценко пред'явили позов про визнання частково недійсним заповіту своєї матері, яка залишила їм 2 квартири, автомобіль, колекцію марок і зобов'язала синів всі гроші, що знаходилися на її банківському рахунку та її власні музичні інструменти (фортепіано, 2 скрипки, 2 віолончелі) віддати на створення приватної музичної школи.

Брати Зоценко вважають, що в частині спрямування коштів та музичних інструментів на створення цієї приватної школи треба визнати заповіт недійсним у зв'язку з тим, що мати за життя не займалася створенням цієї школи, а вони не є фахівцями у цій справі, тому що не мають ні музичної, ні педагогічної освіти і не зможуть управляти школою, навіть якщо її створять. До того ж їх знайомий, який працює юристом, запевнив, що хоча школа як юридична особа і відповідає за своїми зобов'язаннями коштами, що знаходяться в її розпорядженні, але при їх недостатності власник цієї школи буде нести субсидіарну відповідальність.

На яке коло питань розраховане дана задача? Чи можна вважати заповіт установчим актом приватної музичної школи? Чи повинен засновник школи, здійснювати управління нею та відповідати за її зобов'язаннями?

10. У зв'язку зі зростанням заборгованостей перед кредиторами та вкрай поганим врожаєм з'явилася загроза неплатоспроможності ТОВ «Золота пшениця». Тому Загальними зборами було прийнято рішення звернутися до юриста, для з'ясування можливих шляхів вирішення складної ситуації.

Оцінивши ситуацію юрист порадив ТОВ «Золота пшениця» ініціювати процедуру санації до відкриття провадження у справі про банкрутство і звернутися до господарського суду у 10-ти денний строк.

Проаналізуйте ситуацію. Чи правомірна порада юриста? У чому полягає процедура санації? Що таке план санації? Хто може бути призначеним керуючим санацією? Які наслідки визнання боржника банкрутом?

11. Ухвалою господарського суду Донецької області від 04.11.2022 прийнято до розгляду заяву ПП «Трикутник» про відкриття провадження у справі про банкрутство Приватного акціонерного товариства «Зевс».

Ухвалою господарського суду Донецької області від 18.11.2022, яка залишена без змін постановою Східного апеляційного господарського суду від 04.02.2023:

– відкрито провадження у справі про банкрутство Приватного акціонерного товариства «Зевс»:

- визнано грошові вимоги ПП «Трикутник» в сумі 3420000,00 грн. та 19210,00 грн. судового збору;
- введено мораторій на задоволення вимог кредиторів;
- введено процедуру розпорядження майном Приватного акціонерного товариства «Зевс» строком на сто сімдесят календарних днів до 06.05.2023;
- призначено розпорядником майна арбітражного керуючого Бойко Сергія Володимировича;
- встановлено оплату послуг розпорядника майна у розмірі трьох розмірів мінімальної заробітної плати за рахунок коштів, авансованих кредитором на депозитний рахунок господарського суду;
- вирішено вжити заходи щодо забезпечення вимог кредиторів шляхом заборони боржнику та власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчуження основні засоби та предмети застави та вирішено інші процесуальні питання.

До Верховного Суду від АТ «Пумб» надійшла касаційна скарга у якій Скаржник просить суд скасувати ухвалу господарського суду Донецької області та постанову Східного апеляційного господарського суду і прийняти нове рішення яким відмовити у задоволення заяви ПП «Трикутник» про відкриття провадження у справі ПрАТ «Зевс».

Проаналізуйте справу. Яке рішення має винести Верховний суд?

12. ТОВ «Конкорд» звернулося до суду з позовом до ТОВ «Дарниця» та громадської організації інвалідів «Довіра» щодо визнання недійсним договору про відступлення права вимоги, який був укладений 10.02.22 р., між ТОВ «Дарниця» і громадською організацією «Довіра». Згідно з умовами укладеного договору первісний кредитор ТОВ «Дарниця» відступив, а новий кредитор – громадська організація «Довіра» набула право вимоги, яке належить первісному кредитору. Право вимоги, що відступається встановлено сторонами у сумі 300 000 грн. Пізніше, сторонами була укладена додаткова до договору угода про те, що сума визначена в договорі сплачується новим кредитором у строк до 20.05 2022 р., при цьому новий кредитор має право сплачувати відстрочену суму частинами. Метою укладення договору від 10.02.22 р., було надання поворотної фінансової допомоги громадській організації «Довіра», оскільки ГО «Довіра» повинно було стягнути суму, вказану в договорі в розмірі 300.000 грн., і використати її з метою надання благодійної допомоги, а в подальшому повернути її ТОВ «Дарниця». На думку позивача вказаний правочин не відповідає статутній діяльності громадської організації «Довіра», цей правочин вчинений за межами цивільної правоздатності юридичної особи.

На які питання розраховане завдання? Який правовий статус має громадська організація? Види громадських організацій? Який обсяг правоздатності мають юридичні особи? Дайте поняття благодійної

допомоги? Яке рішення прийме суд?

13. ТОВ «Зоря» подало позов до суду до ФОП Сидоренко С., щодо визнання недійсним договору поставки від 01.07.22 р., який був укладений між ТОВ «Зоря» і Сидоренко С. Руденко В., уклав договір поставки посівного матеріалу кукурудзи «Галатея Кукурудза» (1 пос. од./мішок = 80 тис. нас.) в кількості 1000, ціною 2000,00 грн., на загальну суму 2 000 000 грн. Оплата за товар повинна була проводитися в безготівковій формі у гривнях України, шляхом перерахування грошових коштів на рахунок постачальника ФОП Сидоренко С., і здійснена протягом трьох банківських днів, з моменту відвантаження товару. При укладенні і підписанні договору поставки постачальнику були надані всі необхідні документи, зокрема довіреність видана Руденко В., в якій підтверджувалися повноваження особи яка укладає договір. На виконання договору поставки ФОП Сидоренко С., передала посівний матеріал кукурудзи в кількості 1000 посівних одиниць загальною вартістю 2000 000 грн., при цьому був складений акт приймання–передачі № 2 від 03.12.22 р. Згідно зі статутом ТОВ «Зоря» директор Руденко В., має право укласти угоди та здійснювати юридичні дії від імені товариства на суму яка не перевищує 100 000 грн.

На які питання розраховане завдання? Які органи створюються в ТОВ? Який орган є вищим органом товариства, які питання входять до компетенції загальних зборів? Які повноваження виконавчого органу? Чи вийшов Руденко В., за межі своїх повноважень? Яке рішення прийме суд?

14. У жовтні 2022 р., Харківська міська рада звернулася до суду з позовом до ОСББ «Ренесанс» щодо визнання недійсним рішення установчих зборів власників квартир та нежитлових приміщень у житловому будинку, розташованому за адресою: м. Харків, вул. Римарська, 37 буд. 28, щодо створення ОСББ «Ренесанс». Житловий будинок є пам'яткою архітектури 1897 р., цей будинок використовувався в якості жилого будинку, більшість квартир в будинку перебували у приватній власності. Пізніше, згідно з розпорядженням Харківської міської ради цей будинок визнано ветхим і аварійним, непридатним для нормальної експлуатації. В подальшому, у зв'язку з фінансовими труднощами було передано пакет технічної документації ТОВ «Будінвест» для проведення відновлювальних і ремонтних робіт. В процесі проведення вказаних робіт сталася пожежа, через відсутність повноцінної консервації приміщення 2–го, 4–го поверхів були остаточно зруйновані. Починаючи з 2012 р., будівля не використовується за цільовим призначенням. У листопаді 2019 р., у вказаному приміщенні на 1 поверсі проведено установчі збори ОСББ і пізніше проведена державна реєстрація ОСББ і внесено до державного реєстру запис № 1960003476789. Через деякий час Харківська міська рада згідно з протоколом обстеження житлового будинку по вул. Римарській, 37 б. 28, визнала цей будинок непридатним

для проживання, у зв'язку з невідповідністю санітарним і технічним вимогам і непридатним для проживання. Було прийнято рішення щодо проведення консервації і подальшої реставрації. Позовні вимоги були обгрунтовані тим, що багатоквартирний будинок, розташований за вказаною адресою знаходиться в непридатному для проживання стані, а тому на власників житлових і нежитлових приміщень не поширюються норми Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», позивача, як власника нежитлових приміщень першого поверху будинку загальною площею 18 кв. м., у порушення вимог ч. 4 ст. 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» не було належним чином повідомлено про час і місце проведення установчих зборів щодо створення ОСББ «Ренесанс», відповідач не виконує функції щодо забезпечення належного утримання, експлуатації, реконструкції, реставрації, поточно і капітального ремонтів, технічного переоснащення майна багатоквартирного будинку. У відповідь на позовні вимоги, відповідач повідомив про те, що норми Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» не визначають відповідний технічний стан багатоквартирного будинку в якості однієї з вимог для створення або не створення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Крім того, в будинку є нежитлові приміщення, що не призначені для проживання, але власники яких разом із власниками житлових приміщень беруть участь у створенні та діяльності ОСББ для забезпечення належного утримання будинку, позивача було повідомлено належним чином про час і місце проведення установчих зборів. Суд задовольнив позов Харківської міської ради.

На які питання розраховане завдання? Проаналізуйте доводи сторін. Правовий статус ОСББ, його органи, діяльність? До якого виду юридичних осіб відноситься ОСББ? Чи правильне рішення виніс суд?

15. Учасник акціонерного товариства Кириленко М., звернувся до суду з позовом щодо визнання недійсним договору поруки укладеним ПАТ «Фаворит» і «Кредобанк». Згідно з умовами укладеного між «Кредобанком» і позичальником Сидоренко О., останньому було відкрито кредитну лінію в режимі овердрафт для ведення статутної поточної діяльності, в тому числі поповнення обігових коштів, з лімітом кредитування в сумі 300 000 грн. До кредитного договору сторони вносили зміни щодо порядку та строків повернення кредиту, сплати відсотків, уклали договори про відповідні зміни № 40067 від 30.09.22, № 50067 від 10.11.22. Для забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором між ПАТ «Фаворит» і «Кредобанком» був укладений договір поруки. За умовами договору поруки ПАТ «Фаворит» зобов'язалось солідарно відповідати за виконання Сидоренко О., зобов'язань перед банком за кредитним договором. В обумовлений строк в договорі Сидоренко О., не виконав свої зобов'язання за договором перед банком. Банк відступив Коваленко Н., право вимоги до ПАТ «Фаворит» і

Сидоренко О., як солідарних боржників за кредитним договором. Кириленко М., вважає що наглядова рада і правління як виконавчі органи ПАТ «Фаворит» укладаючи договір поруки з банком «Кредобанк» діяли недобросовісно, вийшли за межі своїх повноважень і порушили приписи ст. ст. 71, 92, 203, 215 ЦК України.

На які питання розраховане завдання? Дайте поняття акціонерного товариства. Які органи управління створюються в акціонерному товаристві? Що таке правочин щодо вчинення якого є заінтересованість? Яке рішення прийме суд?

16. Коваленко Л., звернувся до суду з позовом до ТОВ «Транс агро» з вимогою про визнання недійсним та скасування рішення зборів учасників ТОВ щодо збільшення статутного капіталу товариства, яким було перерозподілено частки учасників у статутному капіталі і затверджено нову редакцію статуту, визнання недійсним та скасування рішення зборів учасників, яким було змінено процедуру збільшення статутного капіталу ТОВ «Транс агро». Позовні вимоги Коваленко Л., були обгрунтовані тим, що загальні збори учасників фактично не проводилися, не була дотримана процедура проведення зборів шляхом опитування, так питання для голосування не були надіслані всім учасникам. Статутний капітал товариства був збільшений шляхом укладення договору дарування одним з учасників товариства. Коваленко Л., вважає що були порушені його корпоративні права на участь в управлінні справами ТОВ «Транс агро».

На які питання розраховано завдання? Дайте поняття корпоративних прав? Яким чином проводиться збільшення або зменшення статутного капіталу? Яке рішення винесе суд?

Список нормативно–правових актів та літератури:

Про порядок розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08#Text>

Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16#Text>

Закон України «Про акціонерні товариства» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>

Закон України «Про громадські об'єднання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text>

Закон України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку». URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>

Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Борисова В. Інститут юридичної особи у праві України. *Право України*. 2010. № 12. С. 25–31.

Бровченко Т. І. Установчі документи юридичних осіб за Цивільним законодавством України. монографія. Т. І. Бровченко. Харків : Право, 2016. 186 с.

Бровченко Т. І. Законодавче регулювання установчих документів юридичних осіб. Т. І. Бровченко. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 32 (71). № 6. 2021.

Бровченко, Т. І. Термінологічні аспекти установчих документів юридичних осіб. Т. І. Бровченко. *Право України*. № 12. 2014. С. 199–205.

Надьон В. В. Аналіз спеціальних та ексклюзивних прав за законодавством України та ЄС. *Проблеми вдосконалення приватно-правових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав*: матер. наук.-практ. конф. присвяч. пам'яті Ч. Н. Азімова (Харків, 16 груд. 2020 р.). Х., 2020. С. 17–21.

Надьон В. В. Економічна свобода юридичних осіб приватного права. Ефективність правового регулювання економічних інституцій: навч. посіб. За заг. ред. проф. М. Савчина. Ужгород, 2021. 360 с.

Піддубна В.Ф. Юридичні особи публічного права: поняття, правова природа, ознаки. *International Scientific and Practical Conference World*, 2017. №8, Том 3, с.19–23

Правовий статус непідприємницьких організацій: навч. посіб. За ред. В. В. Луця. К.: Акад. муніцип. управління, Між-нар. Центр некомерц. права, Ін-т громадян. суспільства. 414 с.

Спасибо–Фатеева І. Деякі розсуди про юридичні особи та їхні організаційно-правові форми. *Право України*. 2007. № 2. С. 118–123.

Старинський М. Деліктоздатність юридичної особи: поняття та види. *Юрид. Україна*. 2006. № 6. С. 10–13.

Тема 8. Об'єкти цивільних прав

(питання для обговорення)

1. Загальні положення про об'єкти цивільних прав. Їх поняття та види.
2. Матеріальні та нематеріальні блага як об'єкти цивільних прав.
3. Об'єкти цивільних прав, що знаходяться у вільному обороті, обмежені в обороті та вилучені з цивільного обороту.
4. Класифікація речей: рухомі та нерухомі речі; речі, визначені індивідуальними або родовими ознаками; споживні та неспоживні речі; подільні та неподільні речі; складові частини речі; складна річ; головна річ і приналежність; продукція, плоди та доходи.
5. Поняття майна. Тварини як об'єкти цивільних прав. Підприємство як єдиний майновий комплекс.
6. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав.
7. Поняття і ознаки цінного паперу. Групи та види цінних паперів. Порядок передання прав за цінними паперами.
8. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав.
9. Загальна характеристика результатів інтелектуальної, творчої діяльності як об'єктів цивільних прав.
10. Інформація як об'єкт цивільних прав.
11. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.
12. Інші об'єкти цивільних прав.

Завдання

1. 20-річний Семенченко до дня народження свого батька, вирішив придбати йому у подарунок мисливську рушницю. У збройовому магазині продавець відмовився продавати чоловіку обрану ним модель мисливської рушниці, посилаючись на відсутність у нього дозволу на придбання зброї.

На які групи поділяються об'єкти цивільних прав у залежності від їх оборотоздатності? Який правовий режим вказаного у завданні об'єкта. Чи обґрунтована відмова продавця продати Семенченку рушницю? Роз'ясніть порядок придбання мисливської зброї. У чому полягають відмінності правових режимів гладкоствольної та нарізної мисливської зброї?

2. Симоненко успадкувала гараж після смерті свого батька. Оформивши спадщину на своє ім'я, вона вирішила подарувати гараж своєму синові Андрію. У ході обговорення умов договору дарування, з метою уникнення витрат на його нотаріальне посвідчення, Симоненко наполягала на його укладенні у простій письмовій формі.

Охарактеризуйте гараж як об'єкт цивільних прав. Визначте особливості правового режиму рухомих та нерухомих речей за нормами ЦК України, поясніть практичне значення такого поділу. У чому полягають особливості укладення правочинів щодо нерухомоті? Чи можливе у цьому випадку укладення договору у простій письмовій формі?

3. Сільськогосподарське підприємство «Агротех» передано 50 тонн пшениці першого класу на зберігання ТОВ «Елеватор–2». Під час дощової зливи з градом частина даху елеватора, де зберігався урожай, була пошкоджена. Внаслідок протікання та наступного підтоплення зерно з часом зіпріло та стало непридатним до використання як зерно першого класу. Після закінчення договору зберігання ТОВ «Агротех» зажадала від ТОВ «Елеватор» виконати свої зобов'язання в натурі, тобто повернути 50 тонн переданої йому на зберігання пшениці першого класу. Юрист ТОВ «Елеватор» наполягав на компенсації зберігачем частини вартості прийнятого на зберігання зерна. Свою позицію він обґрунтовував тим, що зіпріла пшениця частково втратила первісну якість та відповідно ціну, але все ще може бути використана чи продана як фуражне зерно.

На які питання теми розраховане завдання? У чому полягає практичне значення поділу речей на речі, визначеними родовими та індивідуальними ознаками? Як повинен бути вирішений спір, виходячи із норм актів цивільного законодавства України?

4. 20.12.2021 року Дідовець взяв у позику у Щербатюка 500 доларів США строком на три місяці. З метою виконання договору позики у визначений договором строк Дідовець приніс додому Щербатюку 13 тис. грн. готівкою, посилаючись на те, що дана сума еквівалентна 500 дол. США за офіційним курсом НБУ на момент виникнення зобов'язання. Щербатюк відмовився прийняти гроші, посилаючись на те, що він давав у борг кошти в іноземній валюті, а Дідовець повертає суму боргу у національній валюті, що, на його думку, є неналежним виконанням зобов'язання. До того ж через курсову різницю 13 тис. грн. не еквівалентні 500 дол. США станом на момент виконання зобов'язання, що також свідчить на користь неналежності виконання даного позикового зобов'язання.

На які питання теми розраховане завдання? Чи обґрунтовані аргументи Щербатюка? Як, на Вашу думку, повинен бути вирішений спір. Обґрунтуйте Вашу відповідь.

5. 13-ти річний Коваленко є блогером та активним користувачем мережі Інтернет, який регулярно публікує свої статті та інші матеріали у своєму блозі та соціальних мережах. Одного дня Коваленко дізнався, що його остання стаття була скопійована без його дозволу та опублікована на іншому сайті, де автором статті була зазначена інша людина. Коваленко вирішив звернутися до суду за захистом порушених прав.

На які питання теми розраховане завдання ? Як, на Вашу думку, повинен бути вирішений судовий спір ? За яких умов без згоди автора можна розміщувати у мережі Інтернет твори у вигляді, доступному для публічного використання? Обґрунтуйте Вашу відповідь.

6. ТОВ «Альфа» займається виробництвом технічного обладнання. У 2018 році воно придбало власність земельну ділянку площею 2 гектари, на якій знаходяться цехи з устаткуванням, офісні приміщення та робочі склади.

Однак, через погане фінансове становище, компанія не змогла повністю розрахуватися з грошовими вимогами кредиторів. Один з кредиторів, ТОВ «Омега», подав позов до суду з вимогою стягнення боргу за рахунок звернення стягнення на земельну ділянку та інше майно ТОВ «Альфа».

У своєму позові ТОВ «Омега» стверджує, що земельна ділянка та інше майно є єдиним майновим комплексом ТОВ «Альфа», тому все майно повинно бути передано на реалізацію на аукціоні, а отримані кошти повинні бути направлені на відшкодування боргу. ТОВ «Альфа» заперечує вимоги кредитора, стверджуючи, що належна йому земельна ділянка та інше майно є окремими об'єктами права власності. Також вони стверджують, що земельна ділянка та інше майно не є єдиним майновим комплексом.

Чи є земельна ділянка та інше майно ТОВ «Альфа» єдиним майновим комплексом? Які основні ознаки єдиного майнового комплексу за чинним цивільним законодавством України? Як співвідносяться категорії «майно» та «рідч» за чинним цивільним законодавством України? Які можуть бути наслідки визнання у судовому порядку земельної ділянки та іншого майна ТОВ «Альфа» єдиним майновим комплексом?

7. Юненко є власницею квартири в одному з житлових будинків у Києві. Протягом року Юненко перебувала за кордоном і в квартирі ніхто не проживав. Коли повернулася додому, з'ясувалося, що її квартиру було продано без її згоди, тому вона була змушена звернутися до суду за захистом порушеного права.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте судову практику та чинне цивільне законодавство України та визначте, яким чином Юненко може захистити свої права на спірну квартиру, якщо вона була продана без її згоди? Які рекомендації Юненко може дати адвокат щодо подальших її дій щодо захисту належного їй права власності на спірну квартиру?

8. У м. Харків на території колишнього приватного маєтку знаходиться фруктовий сад, який містить різноманітні фруктові дерева та кущі.

Власником саду була колишня заможна родина, яка втратила своє майно під час націоналізації у 1945 році. З того часу садом опікується місцева рада, яка відновлює його та збирає урожай фруктів. У 2021 році, після збору врожаю, місцева рада збиралася продати фрукти на місцевому ринку. Проте з'явилися наступні особи:

- нащадки колишнього власника, які звернулися до суду з вимогою повернення права власності на фруктовий сад;
- місцевий житель, який заявляє, що був відповідальним за догляд за фруктовим садом протягом останніх 10 років і має право на частину доходів від продажу фруктів;
- представники місцевого комунального підприємства, які заявляють, що фруктовий сад перейшов до їх власності згідно з чинним законодавством України.

На які питання теми розраховане завдання? Чи мають нащадки колишнього власника право на повернення власності на фруктовий сад, який був націоналізований у 1945 році? Чи має місцевий житель право на частину доходів від продажу фруктів, якщо він дійсно був відповідальним за догляд за фруктовим садом протягом останніх 10 років? Чи має місцеве комунальне підприємство право власності на фруктовий сад згідно з чинним законодавством України? Обґрунтуйте Вашу відповідь.

9. Працівник ТОВ «ЦифрДинаміка» після закінчення трудового договору перейшов на роботу до конкуруючого АТ «Еліт–Технології». Згодом ТОВ «ЦифрДинаміка» заявило, що колишній працівник порушив умови трудового договору про нерозголошення конфіденційної інформації, що була доступна йому протягом роботи у ТОВ «ЦифрДинаміка». Крім того, ТОВ «ЦифрДинаміка» звернулося до суду з позовом про відшкодування збитків завданих порушенням умов трудового договору.

На які питання теми розраховане завдання? Які обставини суд повинен встановити та дослідити? Чи має право ТОВ «ЦифрДинаміка» на матеріальну компенсацію збитків? У випадку, якщо ТОВ «ЦифрДинаміка» має право на матеріальну компенсацію збитків, хто саме має відшкодувати завдані збитки? Проаналізуйте співвідношення правових категорій: конфіденційна інформація, комерційна таємниця, ноу-хау.

10. Блошко, яка є власницею квартири в багатоквартирному будинку, дізналася, що нежитлові, допоміжні приміщення будинку було виставлено на продаж на електронних торгах як предмет іпотеки. Блошко встановила, що відповідні нежитлові приміщення раніше було передано в приватну власність ФОП Кривець. Блошко вважає, що це майно без згоди всіх власників квартир у багатоквартирному будинку не може бути передане в іпотеку банку, оскільки є спільною власністю всіх власників багатоквартирного будинку.

На які питання теми розраховане завдання ? Чи мав право ФОП Кривець передати в іпотеку нежитлові приміщення будинку, які є спільною власністю всіх власників квартир ? Чи може б анк брати в заставу майно, яке не є виключною власністю особи, яка бере кредит? Які юридичні наслідки настають у випадку незаконної передачі спірного майна в іпотеку?

11. Денисенко, який є активним користувачем комп'ютерної онлайн гри WoW (World of Warcraft) дізнався, що його обліковий запис у комп'ютерній грі було зламано іншим користувачем, гравцем цієї ж гри. З його особистого облікового запису у було викрадено всі віртуальні активи, серед яких були рідкісні та цінні предмети загальною вартістю 15 тисяч доларів США. Денисенко звернувся до суду з вимогою повернути віртуальні активи, а також компенсувати збитки, спричинені втратою цих активів.

Чи можуть віртуальні активи, такі як електронні коштовності та зброя у комп'ютерній грі, вважатися майном відповідно чинного цивільного законодавства України? Дайте визначення віртуальних активів за чинним законодавством України та визначте їх правову природу і місце серед об'єктів цивільних прав? Хто є власником віртуальних активів у комп'ютерній грі? Яким чином регулюються відносини у сфері використання віртуальних активів у країнах ЄС та інших країнах світу?

12. Працівник ТОВ «Бета» Кравченко був звільнений з роботи у зв'язку з погіршенням її фінансово-економічного становища. Однак, після звільнення Кравченко дізнався, що його особисті дані, включаючи адресу, номер телефону, інформацію про здоров'я та рішення про звільнення, були передані третій стороні – компанії-конкуренту АТ «Гамма». Кравченко звернувся до адвоката за наданням кваліфікаційної юридичної допомоги у цьому питанні.

На які питання теми розраховане завдання? Які суб'єктивні права та юридичні обов'язки має ТОВ «Бета» щодо збору, зберігання та використання особистих даних своїх працівників? Проаналізуйте судову практику відносно подібних спорів та визначте, які рішення найчастіше приймає суд. З'ясуйте, які наслідки можуть настати для ТОВ «Бета» у разі порушення прав на захист особистих даних своїх працівників.

Список нормативно–правових актів та літератури:

Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01 грудня 2022 р. Законодавство України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

Про валюту і валютні операції : Закон України від 21 червня 2018р. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності : Закон України від 17 листопада 2009 р. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 1. Ст. 2. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>.

Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. . *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.

Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. . *Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 р. . *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>.

Про застосування векселів в господарському обороті України : Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р.. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2470-12>.

Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині : Закон України від 17 травня 2018 р.. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>.

Про захист інформації в інформаційно–телекомунікаційних системах : Закон України від 5 липня 1994 р. . *Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. . *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

Про іпотеку : Закон України від 5 червня 2003 р. . *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/898-15#Text466>.

Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Закон України № 2518-IX від 15.08.2022. . *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>.

Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. *Законодавство України.* URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

Про обіг векселів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. *Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14>.

Про віртуальні активи : Закон України від 17 лютого 2022 р. *Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-IX#Text>.

Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>

Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>.

Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 вересня 1999 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14>.

Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України від 19.06.1992 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>.

Про ринок електричної енергії : Закон України від 13 квітня 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 27–28. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2019-19#Text>.

Про ринок природного газу : Закон України від 9 квітня 2015 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.

Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952–IV в ред. Закону України від 11.02.2010 р. №1878–VI. *Законодавство України*. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.

Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. *Законодавство України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.

Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії: постанова КМУ від 07.09.1993 р. № 706. *Законодавство України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п>.

Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08.50>.

Водяхін С. А. Документи як об'єкт цивільних прав : автореф. дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун-т «Одеська юрид. Акад.». Одеса, 2012. 18 с.

Гоцанюк О. І. Оборозоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2017. 208 с.

Гузь Є. В. Рухоме майно як об'єкт цивільних прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2015. 220 с.

Даниленко О. В. Гроші у цивільному обороті України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 24, Одеса: 2020, С. 140–159

Даниленко О. В. Порівняльно–правова характеристика грошей та цінних паперів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3–2, т. 2 С. 25 – 30.

Євков А. М. Вичерпання майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Нац. ун–т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»; Харків, 2012. 198 с.

Квіт Н. М. Біобанки в Україні : цивільно–правовий аспект : монографія. Львів : Кварт, 2020. 376 с.

Кодинець А. О. Інформація як об'єкт цивільних прав : концепція, методологія, правова природа. *Право України*. № 1. 2015. С. 107–115.

Кохановська О. В. Втілення та реалізація ідей розробників ЦК України щодо нормативного закріплення поняття та видів об'єктів цивільних прав. Актуальні проблеми приватного права України : зб. статей до ювілею д–ра юрид. наук, проф. Наталії Семенівни Кузнецової . відп. ред. Р. А. Майданик, О. В. Кохановська. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2014. С. 247–271.

Кохановська О. В. Регулювання немайнових відносин у Цивільному кодексу України : десятирічний досвід. *Право України*. 2009. № 2. С. 57–69.

Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія. Київ : Вид–поліграф. центр «Київський ун–т», 2006. 463 с.

Майданик Л. Р. Деякі аспекти оборозоздатності особистих немайнових благ фізичних осіб за цивільним законодавством України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т.1. С. 141–143.

Міндарьова М. Ю. Облігації як об'єкт цивільного обороту : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; Нац. юрид. ун–т ім. Ярослава Мудрого . Харків, 2015. 219 с.

Ромовська З. В. Особисті немайнові права фізичних осіб. *Українське право*. 1997. Вип. 1 (6). С. 47–60.

Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав осіб, що не досягли повноліття : автореф. ... дис. д–ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 39 с.

Скрипник В. Л. Об'єкти цивільних прав: теоретичні і методологічні проблеми: дис. ... д–ра юрид. наук : 12.00.03; Нац. акад.

прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2021. 497 с.

Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с.

Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / від. ред. Я.М. Шевченко. Хмельницький : Вид-во Хмельницького ун-ту управління та права, 2007. 626 с.

Філонова Ю. М. Захист речових прав на чуже майно в Україні : дис....канд.юрид. наук: 12.00.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 233 с.

Ходико Ю. Є. Поняття правового режиму об'єкта цивільного правовідношення. Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60 річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової). за заг. ред. Р. О. Стефанчука. Харків : Право, 2019. С. 246–254.

Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.

Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 521 с.

Яроцький В. Л. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. за ред. Ю. М. Жорнокуя, Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 176–179.

Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) : монографія. Харків :Право, 2006. 544 с.

Doss A. M. The profit and loss report on animal rights : how profit maximization has driven the stagnation of the legal identification of animals as property *University of Massachusetts law review. North Dartmouth.* 2018. Vol. 13, № 1, Art. 4. P. 140–176.

Glannon W. The moral insignificance of death in organ donation. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics.* Volume 22, Issue 2. April 2013, pp. 192–202.

Mai J.–E. The modernity of classification. *Journal of Documentation.* 2011. Vol. 67. No 4. Pp. 710–730.

Robinson Robbie The Legal Nature of the Embryo: Legal Subject or Legal Object? *Potchefstroom Electronic Law Journal.* 2018. Vol. 21, p. 25–26.

Zaika Y. O., Skrypnyk, V.L., Sofiiuk, T.O. Permanent inheritance as an object of civil rights: theoretical aspects. *Asia Life Sciences.* Issue 1, July 2020. P. 153–170.

Тема 9. Особисті немайнові права

(питання для самостійного вивчення)

1. Поняття і класифікація особистих немайнових прав.

2. Класифікація особистих немайнових прав.
3. Обмеження особистих немайнових прав.
4. Таємниця особистого життя людини. Поняття та види.
5. Джерела правового регулювання особистих немайнових прав фізичної особи.
6. Підстави виникнення особистих немайнових прав фізичної особи.
7. Здійснення особистих немайнових прав.
8. Захист особистих немайнових прав.

Завдання

1. У вересні 2021 року Остапчук, яка є активним донором компонентів крові, звернулася до суду з позовом до Хімкомбінату, де працює на посаді заступника директора з майнових питань, про визнання протиправною бездіяльності щодо залишення без розгляду заяви та відшкодування моральної шкоди в розмірі 10 000,00 грн. 22 серпня 2021 року засобами електронного зв'язку з використанням корпоративної пошти Остапчук направила директору Хімкомбінату заяву про те, що 5 вересня 2021 року має намір здійснити донацію крові, у зв'язку з чим, на підставі ч. 2 ст. 30 Закону України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові», просила в цей день звільнити її від роботи із збереженням середнього заробітку та 5 вересня 2021 року надати день відпочинку. Проте з порушенням вимог ст.124 КЗпП України та зазначеного вище Закону відповідний наказ виданий не був, Натомість було видано наказ від 25 серпня 2021 року, отриманий позивачем 25 серпня 2021 року, про продовження відрядження ще до 15 вересня 2021 року у м. Києві, в чому будь-якої виробничої потреби не було.

Таким чином, таке продовження відрядження в сукупності з бездіяльністю з видання наказу щодо надання дня відпочинку для здійснення донації крові позбавило її можливості здійснити заплановану на 5 вересня 2021 року донацію у відповідному медичному закладі, що потребував донорської крові та звернувся до позивача з цього питання, і призвело до порушення її права донора, а вона зазнала моральних страждань від зневаги роботодавцем до її прав людини і громадянина, а також від усвідомлення того, що хворі, які потребували компоненти крові не змогли отримати допомоги, яку вона могла надати.

На яке питання розраховано завдання? Яке рішення має винести суд? Назвіть форми реалізації права на донорство.

2. Карпов звернувся до суду з позовом про захист честі та гідності до керівника громадської організації «Ветерани проти корупції» (далі – ГО) Антоненка. Карпов просив суд визнати розповсюджену Антоненком від імені ГО на своїй сторінці у Facebook інформацію недостовірною та такою, що не відповідає дійсності та порушує його честь та гідність.

Позовна заява мотивована тим, що у провадженні Київського районного суду м. Харкова перебуває кримінальна справа за обвинуваченням Карпова у скоєнні злочинів, передбачених ч.3 ст.286, ч. 1 ст.135 КК України. Провадження у справі триває, вироку суду немає, а отже в інформаційному просторі Антоненко розповсюдив недоведену інформації про Карпова, яка порушує його честь та гідність. Карпов аргументував, що висловлення домислів відповідача в соціальних мережах створює викривлену уяву щодо обставин ДТП та впливає на суспільну думку щодо його винуватості у злочині, що інкримінований позивачу.

Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги Карпова про захист честі та гідності задоволено повністю. Антоненка зобов'язано спростувати в такий саме спосіб поширену інформацію та вилучити її з публічного доступу як таку, що порочить честь і гідність Карпова.

Антоненко подав апеляційну скаргу, мотивуючи її тим, що межа допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи є значно ширшою, ніж окремої пересічної особи. Громадськість має право на отримання такої інформації, а така особа має бути готова до певної різкої критики з боку преси або пересічних громадян. Крім того, Антоненко зазначив, що він систематично відвідує судові засідання у кримінальній справі за обвинуваченням Карпова, спостерігає за поведінкою суду, учасників судового процесу, слухає пояснення свідків, потерпілих, підозрюваного, обізнаний з розвитком справи та висвітлює у соціальній мережі свої висновки про побачене.

На яке питання розраховано завдання. Яке рішення має винести апеляційний суд?

3. У серпні 2022 року Трохименко звернулася до суду із заявою про встановлення факту, що має юридичне значення. Просить встановити факт неправильності запису про національність своєї матері, Малишко, в актовому записі від 19 березня 1945 року № 5 про народження Малишко, а саме: «українка» замість «німкеня». Трофименко наполягала на тому, що батько її матері, тобто дід по материнській лінії, за національністю є німцем, але у свідоцтві про її народження зазначено, що її мати українка. У місцевому відділі ДРАЦС у внесенні відповідних змін їй було відмовлено, оскільки підставою для запису відомостей про батьків дитини є свідоцтво (актовий запис) про їх шлюб. У актовому записі про шлюб її батьків національність її матері «полька». Отже, у позасудовому порядку виправити неправильність в актовому записі неможливо. Приналежність її покійної матері до німецької національності підтверджується відомостями про батьків, братів та сестер матері. Посилаючись на ст. 300 ЦК України, Трохименко просить суд заяву задовольнити.

На яке питання розраховано завдання? Як визначення національності впливає на правовий статус особи в Україні? Яке рішення має винести суд?

4. У грудні 2020 року Круглова звернулась до суду з позовом до громадської організації «Центр протидії корупції» (далі – ГО) про визнання дій такими, що порушують немайнові права особи, поновлення порушених немайнових прав шляхом зобов'язання вчинити певні дії. Позовна заява мотивована тим, що на початку серпня 2020 року їй стало відомо про розміщення на сайті «Відкритий реєстр національних публічних діячів України», що міститься за посиланням <https://per.org.ua>, власником якого є відповідач, конфіденційної інформації стосовно неї, зокрема, її персональні дані, обставини її сімейного та особистого життя, фотографії, дані про майновий стан тощо. При цьому, згоду на розміщення вказаної інформації вона не надавала.

Рішенням районного суду першої інстанції в задоволенні позову Кругловій відмовлено, оскільки Круглова обіймала керівну посаду в Державній податковій службі, а отже була публічною особою, тому її персональні дані не є інформацією з обмеженим доступом, оскільки містяться в загальнодоступних та відкритих джерелах. Інформація ж щодо належності позивачу корпоративних прав та інформація щодо майна вказаної юридичної особи міститься в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб–підприємців та громадських формувань, є відкритою інформацією та може вільно використовуватися без згоди позивача. Рішенням апеляційного суду рішення суду першої інстанції було залишено без змін.

Вважаючи, що суди першої та апеляційної інстанцій не забезпечили повний та всебічний розгляд справи, Круглова подала касаційну скаргу.

На які питання розраховано завдання? Яке рішення має винести Верховний Суд?

Список нормативно–правових актів та літератури:

Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801–XII, ред. від 23.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801–12#Text>.

Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 № 2782–XII, ред. від 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782–12#Text>.

Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 № 2427–VIII. Ред. від 15.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427–19#Text>.

Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297–VI, ред. від 14.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297–17#Text>.

Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657–XII, ред. від 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657–12#Text>

Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР в ред. від 10.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 17.04.1991 № 962-ХІІ, ред. від 11.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12#Text>.

Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР в ред. від 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96%D0%B2%D1%80#Text>.

Бірюкова А. Г., Сало Д. С. Деякі аспекти захисту права на зображення фізичної особи як особистого немайнового права. *Правові горизонти*. 2020. №23. С. 16–21.

Буханевич О. М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи. *Ірпінський юридичний часопис*: науковий журнал. 2019. Вип. 2. С. 21–30.

Левицький М. О. Поняття захисту особистих немайнових прав військовослужбовців. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. С. 109–115.

Корольова В. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля в системі особистих немайнових прав фізичної особи. *Legal Bulletin*. 2022. № 3. С. 37–41.

Кохановська О. Розвиток доктрини немайнових відносин в Україні. *Право України*. 2019. № 1. С. 93–104.

Кучерявенко В. Право на відповідь як спосіб цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, порушених у ЗМІ. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2020. № 12. С. 51–54.

Попова С. О. Здійснення та захист особистих немайнових прав юридичних осіб: дис. ... д-ра філософії : 12.00.03. Харків, 2020. 237 с. URL: <http://univd.edu.ua/files/articles/163144/thesis.pdf>.

Сліпченко С., Жорнокуй Ю. Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 105–119.

Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): моногр. Р. О. Стефанчук; відп. ред. Я. М. Шевченко. Київ: КНТ, 2007. 626 с.

Тур О. Особливості цивільно-правового захисту честі, гідності та ділової репутації публічних осіб. *Підприємництво, госп-во і право*. 2020. № 9. С. 66–70.

Худолій Т. І. Персональні дані в системі особистих немайнових прав фізичних осіб в мережі Інтернет: загальна характеристика. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 4. 2021. С. 25–30.

Тема 10. Правочини

(питання для обговорення)

1. Поняття та ознаки правочину, як підстави виникнення зміни та припинення цивільних прав та обов'язків.
2. Види правочинів.
3. Законність правочинів та інші умови їх дійсності.
4. Форма правочинів. Значення нотаріального посвідчення та державної реєстрації правочинів.
5. Особливості укладання електронних правочинів.
6. Правочини, що укладаються батьками (усиновлювачами) в інтересах малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.
7. Особливості здійснення правочинів одним із подружжя.
8. Тлумачення змісту правочину.
9. Поняття та види недійсних правочинів.
10. Правові наслідки недійсності правочину. Конвалідація недійсних правочинів.

Завдання

1. Громадянин Єщенко, що був зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності, мав виїхати у довготривале відрядження за кордон для закупівлі нової партії товару та реалізації своєї підприємницької мети. Він попросив свого приятеля Єрмоленко доглядати протягом часу його відсутності за його улюбленим песиком на ім'я Патрон, а також взяти на зберігання деякі цінні речі, що мають для нього особливе значення. Після повернення Єщенко хотів забрати собаку та повернути свої речі. Утім Єрмоленко відмовився передати майно власнику до тих пір, поки не отримає необхідну грошову компенсацію. Виявилося, що протягом встановленого сторонами строку собака хворів, у зв'язку з чим Єрмоленко поніс значні, на його думку, матеріальні витрати, пов'язані з необхідністю лікування та додаткового харчування тварини. Враховуючи ці обставини, зберігач вважав, що має права: по-перше – на оплату фактично наданих Єщенко послуг, які полягали у збереженні цілісності та схоронності його майна та надання медичної допомоги Патрону; а по-друге – на відшкодування збитків, які він зазнав у зв'язку з триманням тварини та речей Єщенко у себе. Останній відмовився сплачувати відповідні кошти, оскільки вважав що між ним та Єрмоленко існує усна приятельська домовленість, яка не породжує обов'язку зустрічного виконання зобов'язання з його боку.

Визначте, чи можна вважати вищезазначену домовленість сторін правочином, і якщо так, то з якого моменту вона буде вважатись укладеною? Чи має право зберігач у вказаному випадку на винагороду? Які права має власник речі у випадку завдання шкоди речі, що знаходилась на

зберіганні в іншої особи?

2. У травні 2021 року Назаренко уклав з Петренко договір купівлі–продажу гаражу. Відповідно до умов вказаного правочину продавець передав у власність покупцю за обумовленою ціною нерухоме майно 1999 року будівництва, із цегли, загальною площею 18,4 кв.м, що знаходилось в м. Харків. Вартість гаражу була сплачена покупцем одночасно з підписанням правочину, у зв'язку з чим продавцем була надана розписка про отримання грошових коштів. Згідно з умовами договору було обумовлено, що наступне нотаріальне посвідчення правочину відбудеться протягом місяця з дня з дня його підписання, для чого сторони зобов'язалися з'явитися до обраної нотаріальної контори. У встановлений строк продавець без поважних на те причин не прийшов до нотаріуса. Покупець неодноразово звертався до контрагента з метою подальшого нотаріального посвідчення правочину, однак останній так і не виконав свого зобов'язання. Враховуючи вказані обставини покупець Н. подав позов до суду, в якому просив визнати правочин укладеним у зв'язку з тим, що сторони уклали та фактично виконали договір купівлі–продажу гаража.

На яке коло питань розраховане завдання? Яке рішення має винести суд?

3. До адвоката звернулись сторони за договором поставки з проханням роз'яснити такі питання. 1) Чи може вважатись правочин укладеним, якщо зміст його пунктів погоджувався сторонами шляхом обміну електронними копіями документів, які містили підписи сторін та печатки, тобто сторони вели переговори/переписку по e-mail з метою узгодження всіх істотних умов, а також вчиняли фактичні дії по виконанню досягнутих домовленостей, про що є підтвердження у листуванні? 2) Чи має значення, що сторони зафіксували у договорі умову про те, що документи, які відправлені факсом чи електронною поштою, мають повну юридичну силу до моменту обміну оригіналами, породжують права та обов'язки для сторін, можуть бути подані в судові інстанції в якості належних доказів? 3) Як можна встановити з електронного листування, що ведення переписки здійснювалось особою, що є законним представником відповідної сторони, тобто уповноваженої на укладення договору, а також те, що вказані в електронних документах реквізити є дійсними та відповідають офіційним реквізітам сторін? Чи можна вважати ознакою, що дозволяє встановити особу, від якої направлений документ, наявність електронної адреси в електронному листі, або наявність строки у верхній частині документу, що містить найменування сторони, дату, час його висилання, номер телефону та/або номер веб–сторінки?

Дайте відповіді на поставлені запитання стосовно укладання правочину по e-mail та за допомогою інших електронних месенджерів. Зробіть огляд судової практики з вказаного питання. Зробіть висновки

стосовно рекомендацій, щодо уникнення ризиків оспорювання електронних правочинів.

4. Громадянину України Костюченко, який перебував у відрядженні, було відмовлено у заселенні в готельний комплекс. Адміністрація готельного комплексу посилалася на велику завантаженість та внутрішні правила заселення, що передбачали резервування та першочергове надання вільних місць особам, які приїжджають до міста на офіційні заходи, які організовує місцева державна адміністрація.

На яке коло питань розраховане це завдання? Дайте юридичну оцінку ситуації? Зробіть висновок про наявність порушень законодавства України з боку адміністрації готельного комплексу. Які способи та форми захисту може використовувати Костюченко?

5. Неповнолітній Петров 15.10.2017 р. уклав з ПрАТ «Банк Надія» (далі – Банк) кредитний договір строком на 2 роки. Відповідно до умов договору Петров отримав платіжну картку зі встановленим по ній кредитним лімітом у 1500 грн., а плата за користування кредитом була визначена Банком у розмірі 20% на рік на суму залишку заборгованості за кредитом з кінцевим терміном повернення, який відповідає строку дії картки.

У зв'язку із тим, що Петров використав 1500 грн., але вчасно не повернув кошти, Банк 14.03.2020 р. подав позов до суду і просив стягнути з Петрова утворену заборгованість, яка складалась із заборгованостей за кредитом, процентів за користування кредитом, пені та комісії.

Петров проти позову заперечував і просив визнати кредитний договір недійсним, оскільки його стипендія та інші доходи не дають можливості сплатити борг.

Представник позивача зауважив, що Петров був обізнаний про всі умови договору та порядок нарахування відсотків, інших платежів, а також про відповідальність у випадку неповернення боргу. Крім того, виходячи із доходів, які отримує Петров, та наданої за кредитним договором суми у 1500 грн., цей договір можна вважати дрібним побутовим правочином, тому підстави для визнання його недійсним відсутні.

На яке питання розраховане це завдання? Чи існують підстави для визнання правочину недійсним? Яке рішення повинен прийняти суд?

6. У травні 2019 р. між ПрАТ «Банк Авекс» (далі – Банк) та Ганною, Михайлом та Сергієм Тарасенко (співвласниками) був укладений договір іпотеки, посвідчений приватним нотаріусом. Відповідно до умов договору співвласники передали Банку в іпотеку двокімнатну квартиру, в якій вони на той час проживали сім'єю.

Через 2 роки після укладення договору Ганна Тарасенко звернулася до суду з вимогою про визнання правочину (договору) нікчемним,

оскільки рішенням суду від 01.02.2021 р. Сергій Тарасенко визнаний судом недієздатним, а опікуном призначена його мати – Ганна Тарасенко. В суді представник Банку заперечував проти позову: на його думку, відсутність необхідного обсягу дієздатності Сергія компенсується за рахунок дій його опікуна, а оскільки під договором стоїть також підпис і Ганни Тарасенко, яка натеper є опікуном Сергія, це можна розцінювати як надання нею згоди на вчинення правочину.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте, який недійсний правочин – нікчемний чи оспорюваний – мав місце в цій ситуації? Чи можна подати позов про визнання правочину нікчемним? Вирішіть справу.

Чи зміниться рішення, якщо укладаючи договір, Сергій Тарасенко: а) був обмежено дієздатним; б) був недієздатним; в) рішенням суду від 01.02.2021 р. був визнаний судом недієздатним з 01.01.2019 р.?

7. У квітні 2018 р. від хвороби серця померла Потапова, а її майно, що складалось із 4-кімнатної квартири, мали успадкувати за законом її сини – Павло та Остап. Остап запропонував Павлу відмовитись від спадщини на свою користь, оскільки знав, що рідний брат давно хотів з дружиною та дітьми переїхати жити за кордон, але не міг покинути хвору мати. Остап запевнив, що, успадкувавши всю квартиру, надасть Павлу та його сім'ї право користування нею до їх від'їзду за кордон. Павло погодився і більше року, поки він влаштувався та працював за кордоном, його сім'я проживала в квартирі.

На початку 2020 р. Остап попросив звільнити квартиру – він хотів здавати її в оренду, але дружина Павла відмовилась це робити. У зв'язку з цим Павло подав позов до суду, оскільки вважав, що Остап ввів його в оману і не дотримався наданої обіцянки. На думку Павла, відмова від частки у спадщині означає її дарування, з огляду на це його сім'я відповідно до ч.1 ст.725 ЦК України отримала право довічного користування квартирою. Зазначивши, що відмова від спадщини була вчинена під впливом помилки та обману, просив суд визнати її недійсною.

На які питання теми розраховане завдання? Визначте правову природу правочину, вчиненого Павлом. Які обставини мають бути доведені позивачем в обґрунтування своїх вимог? Чи існують підстави для задоволення позову? Яке рішення має прийняти суд?

8. Сазонов уклав зі своїм другом (позикодавець) договір позики, за яким отримав 10 тис. доларів строком на 1 рік.

Дружина Сазонова, довідавшись про це, вирішила подати позов до суду про визнання договору недійсним. Вона вважає, що, по-перше, всі сімейні питання вони як подружжя мають вирішувати спільно (як того вимагає Сімейний кодекс України), особливо в майновій сфері; по-друге, чоловік на укладення такого роду правочинів не отримав від неї письмову згоду, яка є обов'язковою відповідно до ст.65 СК України.

На які питання теми розраховане завдання? Чи існують підстави для задоволення вимог дружини Сазонова? Спрогнозуйте, яким буде рішення, якщо Сазонов не поверне суму позики і позикодавець вирішить стягнути борг із подружжя (Сазонова та його дружини)? Який порядок вчинення правочинів подружжям щодо спільного майна?

9. Авдієнко та Баленко довгий час співпрацювали як контрагенти в сфері поставок комп'ютерної техніки. У березні 2021 р. під час переговорів щодо укладення нового договору поставки Авдієнко (покупець) просив знизити ціну, оскільки вважав її вищою ніж та, яку він зазвичай платив, та не вигідною для себе. Крім того, на його думку, довготривале співробітництво припускає певні поступки сторін та надання знижок (дисконтів) і обіцяв у випадку, якщо Баленко не погодиться знизити ціну, подати до суду позов щодо сплати неустойки за порушення Баленком строків поставки п'яти партій техніки за раніше укладеними, але ще не виконаними, договорами. Під впливом таких обставин Баленко вимушений був погодитися знизити ціну і укласти договір на не вигідних для себе умовах.

Через деякий час Баленко звернувся до суду з вимогою визнати укладений договір поставки недійсним, обґрунтувавши свої вимоги тим, що Авдієнко застосував до нього прийоми психологічного тиску та схилив до укладення договору на не вигідних для нього умовах.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає задоволенню позов, заявлений Баленко? Яке рішення має прийняти суд?

Яким буде рішення суду, якщо: а) Авдієнко погрожував Баленку тим, що більше не співпрацюватиме з ним в майбутньому і знайде іншого постачальника; б) Авдієнко обіцяв оприлюднити відому йому інформацію щодо ухилення Баленко (або його дружини) від сплати податків та інших обов'язкових платежів і підробку бухгалтерських документів?

10. Левченко, погрожуючи зброєю Романюк, заволодів його годинником Casio. Згодом, дізнавшись, що за цим фактом порушено кримінальну справу, Левченко на квартирі потерпілого передав останньому певну суму грошей, нібито за куплену річ. У судовому засіданні Романюк пояснив, що він дійсно отримав гроші, але у значно меншому розмірі, ніж дійсна ціна годинника, і зробив це задля того, щоб не мати в майбутньому неприємностей від Левченка.

На які питання теми розраховане це завдання? Вирішіть справу. Назвіть правові наслідки правочину, вчиненого під впливом насильства.

11. Рідні сестра та брат Калініна та Кравченко мали на праві спільної часткової власності квартиру в м. Києві, в якій ніхто з них постійно не проживав.

Коли Калініна приїхала з м. Житомир, щоб відвідати квартиру, навести лад та забрати квитанції на оплату комунальних послуг, вона

побачила на квитанціях прізвище Назарчук, в квартирі – чужі речі, а сусіди їй повідомили, що вже півроку як там живе новий власник. Через деякий час до квартири завітав сам Назарчук і розповів Калініній, що частку в праві власності на квартиру йому подарував Кравченко, але про мотиви такого вчинку з боку її брата він нічого не знає.

Калініна згадала, що півроку назад Кравченко купив машину та гараж, в нього з'явився дорогий смартфон, хоча останні 3 роки брат ніде не працював. Вважаючи, що її брат і Назарчук насправді уклали договір купівлі–продажу, чим відповідно до ст. 362 ЦК України порушили її переважне право як співвласника, Калініна подала позов до суду про визнання недійсним договору дарування частки у спільній частковій власності.

На які питання теми розраховане завдання? Чи існують підстави для задоволення позову Калініної? Яке рішення має прийняти суд?

12. Олійник проживав у власному будинку, розташованому поруч з заводом, що виробляє промислові фарби та лаки. Після того, як йому діагностували бронхіальну астму, він був вимушений щонайменше кожного року лікуватись у санаторії. Перед черговим від'їздом на лікування в іншу область Олійник доручив Сергієнко обміняти будинок на інший або на квартиру поблизу моря.

Сергієнко, скориставшись дорученням, обміняв будинок на квартиру своєї сестри. Олійник, проживши в квартирі зиму, з'ясував, що вона має істотні недоліки, оскільки в ній промерзають стіни, через що напади бронхіальної астми у нього почастишали.

У зв'язку із цим Олійник звернувся з позовом до суду про визнання договору міни недійсним, посилаючись на те, що Сергієнко та його сестра знали про недоліки квартири.

На які питання теми розраховане це завдання? Чи існують підстави для задоволення позову Олійника? Яке рішення має прийняти суд?

13. Внаслідок невиконання зобов'язання у Михайлюка утворилася заборгованість, яку він, незважаючи на неодноразові звернення Зайченко (кредитора), не повертав. Свої дії Михайлюк пояснював тим, що наразі в нього немає коштів, але він має намір продати 1–кімнатну квартиру, яка належить йому на праві приватної власності, і ці кошти спрямувати на погашення заборгованості.

Через деякий час Зайченко дізнався, що Михайлюк продав квартиру Войтюку – сину своєї дружини від попереднього шлюбу, при цьому вартість нерухомості була занижена і передбачалось розстрочення платежу на 2 роки.

Оскільки борг не було повернено, Зайченко подав до суду позов, вимагаючи визнати договір купівлі–продажу фіктивним і таким, що порушує публічний порядок. На думку позивача, основною метою укладення договору було бажання «приховати» майно від нього як

кредитора, тим самим унеможливити звернення на нього стягнення. До того ж, якби Михайлюк отримав за договором купівлі–продажу гроші, він одразу би повернув борг, але цього не сталося.

У суді Михайлюк просив відмовити у задоволенні позову, посилаючись на його безпідставність та необґрунтованість. Михайлюк зауважував, що суд повинен враховувати принцип свободи договору, адже вчиняючи продаж квартири, він лише прагнув реалізувати законні права як власника на розпорядження своїм майном, а отже не порушив жодних прав та інтересів позивача. Крім того, визнання правочину недійсним не матиме сенсу, оскільки двостороння реституція в такому випадку не призведе до відновлення нібито порушених прав Зайченко, оскільки Закон України «Про виконавче провадження» виключає звернення стягнення на єдине житло боржника.

На які питання теми розраховане це завдання? Проаналізуйте доводи сторін. Які додаткові аргументи можуть свідчити на користь позивача та відповідача? Вирішіть справу. Проаналізуйте судову практику щодо визнання недійсними правочинів, які вчиняються на шкоду кредиторам.

14. Гуревич, який є власником дачного будинку у м. Южний, 15 квітня уклав з Жуковою договір оренди будинку строком на шість місяців. За умовами договору щомісячна орендна плата складала 3000 грн. за місяць. У день укладення договору Жукова сплатила Гуревичу аванс у розмірі 1000 грн., а решту зобов'язалась сплатити після закінчення строку дії договору. Договір містив умову, що права й обов'язки сторін припиняються, якщо в період між 20 і 30 червня до Гуревича в м. Южний приїде його син з родиною у відпустку.

Жукова почала користуватися будинком 30 травня. У липні до Гуревича приїхав син, але Жукова відмовилась звільнити орендований будинок, посилаючись на умови договору.

Син Гуревича пояснив своє запізнення отриманням смс, за змістом якого його рідний дядько, з яким вони довгий час не спілкувались і який мешкає у Польщі, тяжко захворів. Він не зміг додзвонитись до дядька, оскільки телефон був вимкнений, тому був змушений їхати до нього. Там він дізнався, що дядько вже тиждень знаходиться за кордоном у відрядженні. З'ясувалось, що номер телефону, з якого була надіслана смс, належить Жуковій.

Гуревич звернувся до суду з позовом про звільнення Жуковою орендованого будинку та сплати нею орендної плати у повному обсязі. Жукова зауважила, що вимога Гуревича безпідставна, оскільки умова, про яку йшлося в договорі, не настала. Крім того, вона вважає, що повинна сплачувати орендну плату лише з дня, коли фактично почала користуватися будинком, тобто з 30 травня.

На які питання теми розраховане завдання? Надайте правову характеристику умовним правочинам. Чи може умовою виступати подія;

поведінка сторін правочину (дії чи бездіяльність); дії третіх осіб?

15. Між громадянином Глушко (позичальник) та ТОВ «Гроші» (позикодавець) був укладений договір позики, за яким Глушко отримав 25 000 грн. строком на 1 місяць, а за порушення строків повернення позики передбачалось нарахування неустойки (пені) у розмірі 1,01% за кожен день прострочення, та не більше 1,01% від суми позики.

Через деякий час після спливу встановленого у договорі строку співробітник позикодавця зателефонував Глушко та вимагав повернення суми позики та нарахованої пені, яка на його думку склала 6565 грн. (у розрахунку 1,01% за кожен день прострочення, загалом 26 днів). Позичальник погодився повернути суму боргу, але вважав, що неустойка за прострочення складає лише 1,01% від суми позики, тобто 252,50 грн.

У зв'язку із цим Глушко звернувся до суду з позовом про тлумачення змісту договору в частині порядку нарахування неустойки і про визнання недійсною умови про неустойку як такої, що є несправедливою умовою (на випадок, якщо суд зробить висновок на користь позикодавця).

На які питання теми розраховане завдання? Які існують правила тлумачення змісту правочину? Чи має значення для вирішення справи те, що основним видом діяльності ТОВ «Гроші» (позикодавця) є надання фізичним особам мікрофінансових позик? Як слід вирішити цю справу? Які правові наслідки настають у випадку визнання недійсними окремих частин правочину?

Список нормативно–правових актів та літератури:

Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852–IV. Офіц. веб–сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851–IV // Офіц. веб–сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425–XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> .

Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України : Лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01–8/211. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08.

Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : узагальнення судової практики Верховного Суду України від

24.11.2008 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.

Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.

Безклубий І. А. Чинність правочину. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2008. № 2. С. 49–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2008_2_13.

Бобонич Є.Ф. Правочин, договір, злочин: співвідношення понять. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Право. 2014. Вип. 25. С.182–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_25_46

Бородовський С. Проблеми одностороннього правочину. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 178–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2010_3_17

Грибачова І.П., Соколенко О.П. Електронні правочини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 121–123. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2021/27.pdf

Гурин М. О. Строки, що застосовуються під час визнання правочинів боржника недійсними у процедурі банкрутства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2022. Вип. 70. С. 219 – 223. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258157/255006>

Гусак М., Данішевська В., Попов Ю. Нікчемні та оспорювані правочини: регулювання за Цивільним кодексом України. *Право України*. 2009. № 6. С. 114–120.

Дзера І. Поняття та правова природа недійсних правочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 21–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_11_5

Длугош О. І. Недійсність правочину, який вчинений у результаті зловмисної домовленості однієї сторони з іншою стороною. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 9. С.156–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2014_9_24

Заборовський В.В., Попович Р.В. Правочини із вадами волі: основні теоретичні та практичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 31(2). С. 18–22.

Іванова К. Ю. До питання про фраздаторні правочини. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та суб'єктивних цивільних та сімейних прав* : матер.науково-практичн. конф., присвяч. пам'яті професора Ч.Н. Азімова (м. Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 143–147.

Кот О. Природа недійсних правочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 4. С. 108–118.

Крат В. І. Окремі види недійсних правочинів з дефектами волі. *Нотаріат для вас*. 2010. № 11 (133). С. 29–38.

Крат В. І. Недійсність правочинів, учинених під впливом помилки. *Юрист України*. 2012. № 1–2. С. 35–40.

Крат В. І. Форма правочину. *Нотаріат для вас*. 2011. № 5 (139). С. 21–29.

Кривобок С. В. Правочини з підприємництвом як єдиним майновим комплексом : монографія. Х. : Право, 2009. 176 с.

Кузнецова Н. С. Недействительность сделок (к вопросу об антисоциальных сделках и последствиях их совершения). *Ежегодник украинского права*. Харьков, 2012. № 4. С. 293–306.

Лавріненко І. А. Визнання недійсним правочину, вчиненого під впливом помилки. *Юридичний Бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 228–248. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/7_2018/part_1/36.pdf

Майданик Р. Недійсність правочинів. *Юридичний вісник України*. 2009. 18–24 квіт. (№ 16). С. 6–7.

Недійсність правочинів. Коментар судової практики. За заг.ред. І.В. Спасибо–Фатєєвої. Харків : Право, 2018. 264 с.

Нижний А. В., Ходаківський М. П., Юровська Г. В. Визнання правочинів недійсними: основи теорії та судова практика. Посібник для суддів. Київ: Алерта, 2020. 234 с.

Писаренко М. Виникнення та розвиток категорії “Правочин”. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. Мар. С. 67–69. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/2/part_1/16.pdf

Погребняк О. С. До питання про конвалідацію нікчемних правочинів. *Наше право*. 2015. № 3. С. 140–144.

Романюк Я. «Недійсність» та «нікчемність» правочину. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 50. С. 196–201.

Спасибо–Фатєєва І. В. Наслідки недійсності правочинів. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 4. С. 79–87

Спасибо–Фатєєва І. Спірні питання недійсності правочинів та її наслідки. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 3 (50). С. 95–106.

Таш’ян Р. І. Односторонні правочини у цивільному праві : монографія. Х. : Право, 2010. 200 с.

Таш’ян Р. І. До питання про розмежування недійсних та умовних правочинів. *Правові новели*. 2021. Вип. 13. С. 68–74.

Тур О. Т. Недійсність правочинів, зміст яких не відповідає закону. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 178–181. URL: http://lsej.org.ua/10_2021/46.pdf

Уразова Г. О. Категорія відмови в цивільному праві України : монографія. Х. : Право, 2016. 248 с.

Хатинюк Н. Юридична природа фіктивних та удаваних правочинів. *Право України*. 2004. 4. С. 30–36.

Черленяк М. Нікчемні та оспорювані правочини за новим ЦКУ. *Мала*

енциклопедія нотаріуса. 2004. № 1. С. 24–25.

Ясечко С. В. Генеза поняття «правочин» у цивільному праві. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4. С.80–87. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2014_4_12

Тема 11. Представництво

(питання для обговорення)

1. Поняття, сутність та юридична природа представництва.
2. Структура представництва: внутрішні і зовнішні відносини представництва.
3. Відмежування представництва від суміжних інститутів.
4. Повноваження представника. Передоручення. Правові наслідки перевищення повноважень.
5. Підстави виникнення та види представництва.
  - 5.1. Законне представництво.
  - 5.2. Договірне представництво.
  - 5.3. Представництво на підставі акту органу юридичної особи.
  - 5.4. Представництво в корпоративних правовідносинах.
6. Цивільно–правова характеристика довіреності.
  - 6.1. Видача довіреності як правочин.
  - 6.2. Форма довіреності; реквізити довіреності.
  - 6.3. Строк дії довіреності.
7. Припинення представництва.

Завдання

1. Між ТОВ «Колос» (орендар), від імені якого діяв генеральний директор Карасюк, та ТОВ «Зернятко» (орендодавець) у квітні 2019 р. було укладено договір оренди зерносховища строком на 3 роки.

Через рік за взаємною згодою сторін договір було розірвано, а вже у липні 2020 р. за договором оренди це ж зерносховище було передано у користування Фермерському господарству «Зоря» (далі – ФГ), засновником та одноосібним керівником якого є Карасюк.

У січні 2021 р. ТОВ «Колос» звернулось до суду з позовом про визнання недійсним договору, укладеного між ТОВ «Зернятко» та ФГ, вважаючи, що Карасюк під час виконання своїх обов'язків як генерального директора діяв недобросовісно та у власних інтересах.

На яке питання розраховано це завдання? Як юридична особа здійснює свої цивільні права та обов'язки? Чи підлягає позов задоволенню?

Яким буде рішення, якщо б у січні 2020 р. ТОВ «Колос» (орендар) звернулось до суду з позовом до ТОВ «Зернятко» (орендодавець) про визнання договору оренди недійсним, оскільки в статуті ТОВ «Колос»

було встановлено обмеження повноважень генерального директора на укладення правочинів у сумі понад 50 000 грн., а вартість оренди зерносховища перевищувала цю суму?

2. Макаренко видав довіреність своїй дружині на отримання грошового вкладу у філії Ощадбанку. Після смерті Макаренко його мати як спадкоємиця за законом першої черги подала позов до невістки про витребування в останньої отриманого нею грошового вкладу, оскільки він був внесений на ім'я Макаренка ще до реєстрації шлюбу, а отже входить до складу спадщини.

Суд задовольнив позов. У апеляційній скарзі відповідачка, не погоджуючись із рішенням суду, зазначила, що, оскільки її чоловік видав їй довіреність на отримання вкладу без будь-яких обмежень, вона набула право розпоряджатися грошима на свій розсуд і тому витратила їх на поховання чоловіка.

На які питання теми розраховано завдання? Як співвідносяться такі поняття як «повноваження» і «представництво»? Яке рішення має прийняти суд?

3. 17-річний Соколюк 1 березня 2019 р. видав довіреність Пастушенко строком на три місяці на укладення договору оренди земельної ділянки, право власності на яку він набув у порядку спадкування за заповітом. Довіреність була посвідчена посадовою особою виконкому сільської ради с. Ясенівка.

Оскільки Пастушенко мав їхати у відрядження, він, не повідомивши Соколюка, 1 квітня того ж року у порядку передоручення видав своєму синові Тарасу довіреність строком на шість місяців, при цьому довіреність не була нотаріально посвідчена. Тарас знайшов орендаря, але орендна плата, яку той погодився платити, виявилась меншою, ніж була вказана в довіреності, виданій Патрушеву.

Через 3 місяці після укладення договору оренди Соколюк звернувся до Пастушенка щодо доплати різниці між тією орендною платою, яка була вказана у довіреності, та отриманою ним фактично. Пастушенко відмовився, бо вважав, що цю доплату має зробити його син. До того ж відсутність протягом тривалого строку заперечень з боку Соколюка свідчить, що він схвалив дії Тараса.

На які питання теми розраховано завдання? Які порушення мале місце у відносинах представництва? Вирішіть спір. Які вимоги пред'являються до довіреності? Який правовий наслідок того, що довіреність не зареєстрована? Чи міг Тарас передоручити іншій особі укладення договору оренди земельної ділянки? У який спосіб відбувається схвалення дій представника, що вчинені з перевищенням повноважень?

4. Василенко 15 серпня 2022 р. видав Грушко та Бондарю нотаріально посвідчену довіреність на продаж свого автомобілю, строк дії якої складав

3 місяці. Автомобіль був проданий 20 вересня 2022 р.

Коли Бондар прийшов до Василенка, він відмовився прийняти гроші за проданий автомобіль, оскільки 15 вересня 2022 р. довіреність була скасована, відомості про що були внесені приватним нотаріусом до Єдиного реєстру довіреностей. Василенко неодноразово телефонував та намагався повідомити Грушко та Бондаря про скасування довіреності.

Бондар наполягав на тому, що по-перше, він діяв в межах строку довіреності, причому, на її думку, цей строк має визначатись не з дня видачі довіреності, а з дня, коли відомості про видану довіреність були внесені в Єдиний реєстр довіреностей; по-друге, Василенко не мав права скасовувати довіреність до спливу строку, на який вона видана.

На які питання теми розраховано завдання? Оцініть аргументи сторін. Вирішіть спір. Як здійснюють повноваження представники, якщо довіреність видається декільком представникам? Які правові наслідки має відмова одного з представників від вчинення дій, визначених довіреністю?

5. У 2022 році Антонюк Євген та Ольга (подружжя) разом зі своїми малолітніми дітьми тимчасово виїхали за кордон.

Прожив півроку в Чехії, вони вирішили продати квартиру у м. Києві, що належала на праві власності всім членам сім'ї, уповноваживши на це спільною довіреністю рідну сестру Євгена, яка вже знайшла покупців.

В консульській установі, до якої звернулось подружжя, відмовились посвідчувати довіреність від всіх членів сім'ї, зазначивши, що Євген та Ольга як єдині законні представники своїх малолітніх дітей не вправі передавати свої сімейні обов'язки іншій особі, навіть родичу, в тому числі видавати від імені малолітніх дітей довіреність на продаж квартири.

Подружжя Антонюк, зі свого боку, наполягало, що вчиняють цей правочин в інтересах дітей і з метою їх охорони, оскільки на кошти, виручені від продажу квартири, вони планують купити житло в Чехії.

На які питання теми розраховане завдання? Проаналізуйте аргументи сторін. Вирішіть спір. Чи є можливим призначення фізичній особі кількох законних представників?

6. Дорошенко, будучи особою похилого віку, у червні 2019 р. уповноважив свою дружину та Данилюка на представництво його інтересів, а саме: подавати та отримувати від його імені довідки, заяви, інші документи; отримувати його пенсію; представляти інтереси в усіх органах, установах, організаціях при укладенні від його імені договору на розпорядження належної йому на праві власності садиби на умовах, визначених на їх розсуд.

У січні 2020 р. Данилюком був укладений договір дарування садиби, за яким обдаровуваною стала дружина Дорошенка, а в червні Дорошенко помер.

Донька померлого звернулась з позовом про визнання недійсними

договору дарування та довіреності, виданої їй батьком. На її думку, якби батько дійсно мав намір подарувати садибу своїй дружині, він зробив би це без посередництва інших осіб. До того ж внаслідок вчинених дій обдарованою стороною фактично стала особа, на яку власник майна поклав за довіреністю обов'язки дарувальника, а це суперечить природі представництва. В суді позивачка також звернула увагу, що підпис на довіреності не є підписом її батька.

На які питання теми розраховане завдання? Чи підлягає задоволенню позов про визнання договору дарування недійсним? Чи може бути визнана недійсною довіреність? Яке рішення має прийняти суд?

Список нормативно–правових актів та літератури::

Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

Про нотаріат : Закон України від 02.10.1993 р. № 3425–XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/про%20нотаріат>.

Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затв. наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування : затв. наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2011 р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1298-11>.

Про порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.1994 № 419. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п>.

Практика розгляду судами цивільних справ про визнання правочинів недійсними : узагальнення судової практики Верховного Суду України від 24.11.2008 р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-08>.

Верес І. Поняття комерційного представництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 11–14.

Верес І. Я. Цивільно–правове регулювання комерційного представництва: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 200 с.

Гелецька І. О. До питання про правову природу договірною представництва. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 2. С.131–135.

Давидюк Т. В. Особливості представництва акціонерного товариства його акціонерами у зовнішніх корпоративних відносинах. *Форум права*. 2016. №3. С. 44–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

Доманова І.Ю. Інститут добровільного представництва в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 234 с.

Зенков О. С. Актуальні питання здійснення законного представництва

батьками (усиновлювачами). *Web of science and Academic Researcher*. 2019. № 1. С. 55–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/wsar_2019_1_11.

Керимов С.Г. Представництво за законом в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 194 с.

Климовська І. Я. Підстави припинення комерційного представництва. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1. С. 128–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_24.

Кметик Х. В. Сутність та особливості договірному представництва. *Форум права*. 2017. № 5. С. 175–180. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_5_27.

Крат В. І. Специфіка відмови представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально посвідченою довіреністю. *Нотаріат для вас*. 2011. №7–8 (141–142). С. 23–26.

Крат В.І. Специфіка відмови представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально посвідченою довіреністю. *Нотаріат для вас*. 2011. № 7–8 (141–142). С. 23–26.

Крат В. І. Довіреність на користування транспортним засобом: нетиповість конструкції. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2011. № 5 (59). С. 82–85.

Полтавський О. В. До питання про правочин, який вчиняється з перевищенням повноважень. *Право і безпека*. 2012. № 1 (43). С. 272 – 276.

Спасибо–Фатєєва І. В. Цивільно–правові наслідки дій представника з перевищенням наданих йому повноважень. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 8. С. 120–131.

Спасибо–Фатєєва І. В. Проблеми сучасного регулювання представництва. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1 (41). С. 249–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2012_1_32

Спаська М.О. Окремі питання представництва за довіреністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 1. С. 90–92.

Томчишен С. Способи захисту у разі вчинення правочину з перевищенням або за наявності обмеження компетенції органу та повноважень представництва юридичної особи. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4. С. 156–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2010_4_16.

Харитонов Є. О. Становлення інституту представництва у цивільному законодавстві України. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. Вип. 1. С. 170–176.

Цюра В. Законне представництво як підстава виникнення цивільних правовідносин. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. № 1. С.113–117.

Цюра В. В. Неналежне здійснення договірному представництва та його правові наслідки. *Юридична Україна*. 2018. № 3–4. С. 51–56.

Цюра В.В. Особливості здійснення договірному представництва. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 7. С. 34–38.